

SCRIPTA ISLANDICA

ISLÄNDSKA SÄLLSKAPETS

ÅRSBOK 67/2016

REDIGERAD AV

LASSE MÅRTENSSON OCH VETURLIÐI ÓSKARSSON

under medverkan av

Pernille Hermann (Århus)

Else Mundal (Bergen)

Guðrún Nordal (Reykjavík)

Heimir Pálsson (Uppsala)

Henrik Williams (Uppsala)

UPPSALA, SWEDEN

Publicerad med stöd från Vetenskapsrådet.

© Författarna och Scripta Islandica 2016

ISSN 0582-3234

Sättning: Ord och sats Marco Bianchi

urn:nbn:se:uu:diva-307788

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-307788>

Innehåll

ADALHEIÐUR GUÐMUNDSDÓTTIR, Tales of Generations: A comparison between some Icelandic and Geatish narrative motifs	5
ELDAR HEIDE, The term <i>leizla</i> in Old Norse vision literature – contrasting imported and indigenous genres?	37
HEIMIR PÁLSSON, DG 3 in memoriam	65
SVEINN YNGVI EGILSSON, Jónas Hallgrímssons inre och yttre natur . .	103
ÚLFAR BRAGASON, Jón Halldórsson of Stóruvellir and his reading circle: Readings in the farming community in Iceland around 1870	121

Recensioner

JUDY QUINN, rev. of Eddukvæði, red. Jónas Kristjánsson & Vésteinn Ólason	135
DANIEL SÄVBORG, rec. av Riddarasögur: The Translation of European Court Culture in Medieval Scandinavia, utg. Karl G. Johansson och Else Mundal	141
HEIMIR PÁLSSON, rec. av Þórunn Sigurðardóttir. Heiður og huggun: Erfiljóð, harmljóð og huggunarkvæði á 17. öld	151
VETURLIÐI ÓSKARSSON, anm. av Jón Ólafsson úr Grunnavík: <i>Ævi-sögur ypparlegra merkismanna</i> , utg. Guðrún Ása Grímsdóttir . . .	159

Isländska sällskapet

AGNETA NEY & MARCO BIANCHI, Berättelse om verksamheten under 2015	159
---	-----

Författarna i denna årgång	161
--------------------------------------	-----

DG 3 in memoriam

HEIMIR PÁLSSON

I Uppsalabranden år 1702 förstördes en handskrift med signum DG 3 i biblioteket Carolina Rediviva som hade lånats ut till Olaus Rudbeck (1630–1702). Handskriften inköptes år 1652 i Sorø i Danmark ur rektor Stephan Stephanius (1599–1650) dödsbo för Magnus Gabriel De la Gardies (1622–1686) pengar och den senare hade 1669 skänkt den till universitetsbiblioteket tillsammans med andra handskrifter och böcker. Handskriften DG 3 innehöll nordiska kungasagor, delar av Heimskringla och hela Sverris saga och Skáldatal.¹ Eventuellt kom handskriften i Stephanius ägo som flera handskrifter från hans vän Brynjólfur Sveinsson (1605–1675), senare biskop i Skálholt.²

Tre huvudkällor har utpekats och använts för att skapa en bild av DG 3. Dessa är:

- 1 Norlandz Chronika, utgiven på Visingsö 1670 (härefter Krönika 1670).
- 2 En avskrift av en del av Olav den heliges saga, gjord av svensken Harald Wysingh, R 686 i Uppsala universitetsbibliotek.
- 3 Citat i filologiska arbeten i Uppsala under 1600-talets sista hälft.³

Den viktigaste av dessa tre källor är den första. Den kommer att diskuteras i denna uppsats. Min slutsats är att man i forskningen förbisett mycket

¹ Som visat nedan har Skáldatal inte stått i den handskrift Stephanius fick.

² Jakob Benediktsson skrev: Í bréfaskiptum Spehaniusar og Worms er hvergi minnzt á þetta handrit, svo að ekkert verður um það sagt hvaðan eða hvenær Stephanius hafi eignast það, nema það hefur verið í síðasta lagi 1644 (1948: 109). – I Stephanius och Worms korrespondens omtalas denna handskrift aldrig och därmed kan man inget säga om hur eller när den kom i Stephanius ägo, bortsett från att det har varit senast 1644.

³ Se t.ex. Oscar A. Johnsen 1941: 1078.

viktiga kulturhistoriska argument angående utgåvan och dessutom dragit förhastade slutsatser om texten och dess ursprung.⁴

Översättaren och hans samtid

De flesta av de forskare som har behandlat Krönikan 1670 är filologer med en bakgrund i handskriftsforskningen. De har mycket sällan haft stora förhoppningar om att hitta namnet på en skrivare, och nöjer sig som regel med att datera en handskrift till ett visst kvartssekel. Man brukar sålunda säga om exempelvis DG 11 4to att den förmodligen skrevs under 1300-talets första fjärdedel, kanske på västra Island.⁵ Närmare kommer man inte. Men när det gäller Krönika 1670 ser det annorlunda ut. Vi vet att den trycktes 1670 (förtalet daterades den 10 februari 1670). Vi vet att den anonyme översättaren var Jonas Rugman, som förmodligen inte påbörjade sitt arbete förrän 1669.⁶ Dessutom uppger Daniel Gyldenstolpe att översättningen gjordes efter ”een mächta gammal Chrönika på Pergament fammanfattat och Ikrefwen / på det Ißländska Tungomåhlet.” (Företal til den Gunftige och gode Läfaren). Om samma handskrift konstateras det i översättningen av Sverres saga att den ”heelt klart och på Parmar [Pärmar] väl skriffwit är” (Krönika 1670: 415). Vi får därmed en ovanligt tydlig upplysning om förlagan. Avsnitten om ynglingarna (Ynglinga saga) har kapitelnummer 1–28, men efter det kommer en ny numrering 1–596, från Harald hårfagres saga till slutet av Sverres saga. Eftersom man kan förmoda att kapitlen har numrerats i handskriften, kan vi sluta oss till att skrivaren såg de svenska kungarnas sagor som en helhet, de norska kungarnas sagor som en annan.

⁴ Jag tackar tidskriftens två granskare för deras kommentarer. Efter förmåga har jag rättat mig efter deras förslag, men när det gäller helt skilda uppfattningar av ämnet har jag inte ändrat åsikter.

⁵ Se t.ex. Heimir Pálsson 2012: xxx.

⁶ I sin avhandling om tidiga utgåvor av fornaldarsagor (2002) räknar Kay Busch med att Jonas Rugman har jobbat litet längre med översättningen: ”Für seine Ausgabe der Heimskringla verließ er Uppsala von 1668 – 1670, um sich ganz der Überwachung des Druckes auf Visingsö widmen zu können.” (56). Tyvärr nämner Busch inga källor för dateringen och vi kan bara konstatera att det var år 1669 som Rugman blev dömd för lägersbrott i Uppsala och det var först samma år som Magnus Gabriel De la Gardie skänkte handskriften DG 3 till Universitetsbiblioteket. – En möjlighet som inte bör negligeras är att Jonas Rugman använde sig av en äldre översättning han hade gjort tillsammans med Verelius av Olav den heliges saga, men därom vet vi ingenting.

Jonas Rugman (1636–1679) kom från Island till Sverige år 1658 och hette då Jón Jónsson från gården Rúgsstaðir i Eyjafjörður. Han var på väg till Köpenhamn med en båt som blev kapad under det pågående dansk-svenska kriget. Han blev inskriven i Braheskolan på Visingsö som *Jonas Jonæ Islandus* och tog uppenbarligen där namnet Jonas Rugman. Som svensk använde han denna namnform (ibland Rugmann) och kallade sig ofta Islandus.⁷ Jonas Rugman blev inskriven som student i Uppsala i september 1662. Han hade då vistats i Sverige och Danmark i fyra år. Efter 1662 hade han varit professor Olof Verelius handledare i isländska så att denne år 1663 kunde föreläsa om Gautreks saga och år 1664 om *Hervarar saga*.⁸ Handskrifterna till dessa sagor hade Rugman haft med sig från Island 1658, och 1664 gav Verelius ut *Gothrici et Rolfi Vestrogothium Regum Historia*. Rugmans namn nämns endast i ett appendix (Notae, 104), där han avtackas för sin assistans, men K. Busch anser att hans del i utgåvan varit så stor att han förtjänat att kallas medutgivare.⁹ När Verelius år 1665 gav ut fragment av Olav Tryggvasons saga, fick läsarna ingen svensk översättning, förmodligen därför att Rugman befann sig i Köpenhamn.

Flera utgåvor publicerades under de kommande åren. Året 1666 kom *Bósa saga ok Herrauðs* och 1667 publicerade Jonas Rugman på egen bekostnad i Uppsala ”GREINIR OR ÆIM GAUMLU LAUGUM, SAMAN-SKRIFAÐAR OR IMSUM BOKUM OG SAUGUM, AF JONA RUGMAN.”¹⁰ Det var ett egendomligt hopplock men visar att författaren hade läst en del om lagar. Ett långt och egendomligt kapitel om *Króka-Refs saga* innehåller kritik av Ole Worms tolkning av ett viktigt avsnitt ur sagan i hans litteraturhistoria [*Runir*] *seu Danica literatura Antiquatissima vulgo Gothica dicta* (1636).¹¹

Efter detta följde ett avbrott i publiceringen av gammal isländsk litteratur i Uppsala. *Hervarar saga* kom först 1672 och Rugmans del i utgåvan var inte alls stor, men det hade också hänt stora saker i Uppsala som spelar en betydande roll för *Krönikans historia*.

Verelius stod inte ensam som kommentator till *Gautreks saga* 1664. En

⁷ Se t.ex. Vilhelm Gödel 1897, Henrik Schück 1932, Gun Nilsson 1954.

⁸ Verelius föreläsningar är inte bevarade, men Schück (1932: 231) påpekar att mycket kan ha gått in i hans Notæ (förklaringar) till *Gautreks-sagan* 1664.

⁹ ”Damit kann der isländer durchaus als Mitherausgeber genannt werden.” (2002: 36).

¹⁰ Titeln kan översättas: *Avsnitt ur de gamla lagarna, samlade ur skilda böcker och berättelser*.

¹¹ I utgåvan 1636: 134 ff. Andra utgåvan registreras 1651 medan det står MDCL på titelsidan. – Det bör påpekas att Worm använder termen *Gothica* om medeltidens nordiska, precis som de lärda svenskarna gjorde.

annan lärdd, Johannes Schefferus (1621–1679), bidrog med *Notæ politicae*, historiska (politiska) förklaringar. Schefferus var en högt bildad tysk som kallades till Uppsala som skytteansk professor år 1647, under drottning Kristinas regering. Han ansågs vara en av de största bland Uppsalaprofessorerna. Det kom därför som en chock när han 1666 gav ut skriften *Upsala antiqua*, vari han starkt kritiserade bröderna Olaus och Johannes Magnus samt Verelius och Rudbecks argument angående det gamla Apollon-templet i Gamla Uppsala. Detta blev början till en hätsk kamp mellan Schefferus och Verelius, för om Schefferus hade rätt, rasade själva grunden för teorierna om *Atlantica* (Atlantis), eller *Manheim*.¹²

Detta kan vara en näraliggande kulturhistorisk förklaring till varför Per Brahe ansåg det angeläget att ge ut den nordiska kungahistorien på Visingsö. Göternas och langobardernas förhistoria var en nödvändig grund för den svenska stormakt som växte fram efter trettioåriga kriget, och när det nu stormade i Uppsala kunde det vara klokt med ett inlägg från Visingsö.

Episoder ur översättarens livshistoria kan också vara viktiga. Det hade diskuterats huruvida man kunde sända Rugman till Island för att samla in handskrifter. Han skickades iväg före jul 1664 men hans rika överordnade kunde inte skrapa ihop en nödvändig reskassa och Rugman kom tillbaka 1666, ruinerad efter en resa till Köpenhamn. Men 1669 såg åtminstone Rudbeck en möjlighet, fastän enligt Henrik Schück ganska naivt, när han på värdantén skrev till kanslern Magnus Gabriel De la Gardie:

Eftersom vår Jslandare haffwer råkat för ett lägersmål med en piga, war igenom han efter lagh och rätt lærer falla til böter, så och en Relegation på en tidh, så hafwer Rentmestaren [Verelius] bidit migh, att iagh skulle fördraga E. H. Excellens i underdånighet, om E. H. Excellens nådigst behagade att emedan han hafwer wäl ordinerat wisorna på S. Oloffz saga till sine rum, men ännu ej hint göra en explication där på, om hans Relegation skulle uphållas något, til thesz han finge detta arbete gjort från sigh, eller och om han skulle den nåden få att niuta sit stipendium och på desz medel under Relegations tiden medh en annan af antiquitatis studiosis resa til jslandh och än flera Antiquitetz documenter både där så och i Norie eftersökia, och då moste han nu ytterst i Martio resa, om han skal komma på de skep wid sundett, som löpa på jslandett. Hwilketdera som E. H. Excellens nådigst behagar skola skeep, begärer jag underdånigst med första förnimma, på dett iagh i consistorium, för än hans

¹² Som bekant var detta titlarna på Rudbecks fantastiska fantasiskrifter 1679–1702, men själva tesen hade man börjat diskutera tidigare.

dom pronuntieras, kan professoribus låta see E. H. Excellens nådiga behag i denne sak. (Schück 1932: 208–9).

De la Gardie tyckte förmodligen att det skulle vara litet för grovt att skicka delinkventen till Island, men visorna i Olavs saga vägde tungt.

Året 1668 hade Rugman som nämnts begått ett lägersbrott i Uppsala. Han dömdes till böter och hans stipendium gick åt för att betala dem. Men dessutom borde han temporärt relegeras, och nu visade det sig att hans mäktiga vänner kunde acceptera Rudbecks plan B. Den 26 maj 1669 protokollförde man i konsistoriet:

Rector proponerade om Jonas isländaren, som har belägrat Bringii piga, och Rector refererade honom skrifteligen hafwa dhett factum bekänt som hans bref utvijsar. *Sedan refererade Rector, att hans höghGrefl. Excell. Rijkz Cantzler hade skriffteligen för honom intercederat, att han skulle slippa relegation, och eljest plichta.* [Min kursivering.]

Brita Perssdotter, sal. Bringii enkias piga inkom, och berättade, att Jonas Islandus har belägrat henne, och att han intet har lofwat henne echtenskap. (Konsistorieprotokoll 1669: 236).

Därmed har vi en viktig del av bakgrunden: Man behöver historia för den stormakt som håller på att växa fram, man har handskrifter och böcker som kan hjälpa till att lägga grunden och man har en isländsk, tränad översättare som mycket fördelaktigt kan placeras utanför Uppsala.

Krönikan 1670

Den bok som brukar kallas *Norlandz Chrönika* kom ut på boktryckeriet på Visingsborg bekostad av Riksdrotsen Per Brahe år 1670. Den har en pampig titel:

Norlandz Chrönika och Befkriffning: Hwaruthinnan förmähles The äldfte Historier om Swea och Götha Rijken / fampt Norrie / och een-deels om Danmarck / Och om theres Wilkår och Tiltånd. Sammanfattad och ihopa dragen aff åthfkilliga trowärdiga Böcker / Skriffter och Handlingar.

Bakom denna titel döljer sig, förutom historiska berättelser om nordiska kungar, ett historiskt verk av Hugo Grotius, Göthers, Wänders och Longobarders Historia som huvudsakligen verkar vara en översättning

av hans *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, et Langobardorvm* som utgavs i Amsterdam 1655. Dessutom har man hämtat bitar från andra håll, men största delen av Krönika 1670 är en översättning av isländska kungasagor.

Det står ingenting i titeln om översättningar, men ytterligare information får man i ett opaginerat företal undertecknat av Daniel Gyldenstolpe,¹³ där vi kan läsa på första sidan att Per Brahe har:

låtit med een anfenlig Bekostnad / genom een infödd Ißländfk Man / förfwenska een mächta gammal Chrönika på Pergament sammanfattat och Ikrefwen / på det Ißländfka Tungomåhlet.

Samt mot slutet:

Then gunftige gode Läfaren täcktes nu detta Wäcket fig behaga låta / och wäl optaga / fom med floor Flijt och Möda sammandragit är / fampt benägit vrfächta the Fauter / vnder Tryckerijet kunna vara inkomna / och det Translatoren, fom een Ißländare vthi Swenska Språket har felat.

Den namnlöse översättaren kan inte vara någon annan än Jonas Rugman,¹⁴ och Gyldenstolpe hävdar att den nordiska kungasagotexten kommer från en pergamenthandskrift som skrivits på isländska. Denna kan i sin tur vara DG 3, vilket bekräftas av följande ord i ett anonymt företal till själva översättningen:

Till thet ytterfta / will man hembära Hans Hög-Grefl: Nåde Rijks Droßeten Grefwe PER BRAHE / etc. Loff och Tack / fom hafwer behagat låna thenna så mycket gamla / doch wäl på Pergament Ikreffna Booken / vthur hans HögGrefwel: Excell:tz Rijz Canßellerens / Grefwe Magnus Gabriel de la Gardi / etc. Bibliothec. (1670: 2).

Detta verkar vara klart, men så har inte forskningen tyckt. År 1941 skrev Oscar A. Johnsen i standardutgåvan av Olav den heliges saga:

Foran Olav den helliges saga står i Norl. Chr. (s. 3–8) et utdrag av Ynglinga saga. Forskjellige uttrykk og navneformer viser at det er foretatt efter Peder Claussøn. Det er ingen grunn til å tro at U har hatt Ynglinga saga i noen form. (1084).

¹³ I krönikan stavat Gyldenstålpe. Förmodligen var han son till Mikael Olai Vexonius Gyldenstolpe (1609–1670), professor i Åbo. Daniel var född 1645 och åtminstone temporärt anställd hos Per Brahe.

¹⁴ Det handlar här förmodligen endast om översättningen från isländskan, inte om de delar av boken som översattes från latinet ur andra källor än DG 3.

Här är det frågan om den norska prästen Peder Claussøn Friis översättning av delar ur Snorre Sturlassons *Heimskringla*, *Norlke Kongers CHRONICA*, publicerad i Köpenhamn av Ole Worm år 1633.¹⁵ Johnsen dokumenterade tyvärr inte sina påståenden, som i forskningen verkar ha accepterats utan närmare kritik. Sålunda skrev den danska professorn Jonna Louis-Jensen år 1977 om DG 3, som hon betecknade som *U:

På grundlag af disse kilder har man kunnet bestemme dels *U's omfang, dels dets alder. Det synes at have været fra det 14. århundrede og har indeholdt OH¹⁶ (den særskilte), HkrIII (fra Sveinn Alfifuson) og Sverris saga. Foran OH står i *Norlandz Chrönika* et uddrag af *Ynglinga saga*; dette stammer dog ikke fra *U, men fra Peder Claussøns oversættelse. (34).

Här är det nödvändigt med en historisk tillbakablick.

Äldre översättningar

År 1594 utkom i Köpenhamn i dansk översättning ett utdrag ur *Heimskringla*, följt av en rad andra kungasagor, gjort av den norska lagmannen i Bergen och Gulating, Mattis Størsson. Varken hans namn eller Snorre Sturlassons står på utgåvan, vilken den danska prästen Jens Mortensen ombesörjde. Man förmodar att Størsson utfört sitt arbete litet senare än den förste översättaren, Laurents Hanssøn. Hanssøn förmodas ha översatt *Heimskringla* till norska/danska kring 1550. Den trycktes först 1899 och då visade Gustav Storm och Finnur Jónsson att översättaren först haft *Fríssbok* (*Codex Frisianus*, AM 45 fol.) och sedan också *Kringla* (som, sånär som på ett blad, bara finns i avskrifter gjorda av Ásgeir Jónsson, AM 63 fol., och Jón Eggertsson, Sth. 18 fol.). Själv försvann *Kringla* i branden i Köpenhamn 1728.¹⁷

År 1633 gav den berömde läkaren och fornforskaren Ole Worm ut en översättning av en *Kungakrönika* på danska. Översättaren var en

¹⁵ Härefter *Krönika* 1633.

¹⁶ OH står här som förkortning för den Olav den heliges saga som Snorri antas ha skrivit först, och den förkortningen avänds i denna artikel. Louis-Jensen bygger här på Johnsens övertygande forskning om Olav den heliges sagas text i *Krönika* 1670.

¹⁷ Om dessa översättningar se t.ex. Bjarni Aðalbjarnarsons inledningar till Íf. 26, 1941: v, och 28, 1951: xcix.

norsk präst, Peder Claussøn Friis. Peder Claussøn verkar inte ha känt till Laurents Hanssøns översättning och Bjarni Aðalbjarnarson skrev:

Man behöver endast jämföra översättningen av Hkr. på några ställen med handskrifterna, där dessa visar tydliga varianter, för att bli övertygad om att P. Cl. inte har följt någon av dem. Men hans förlaga verkar ha varit mycket bra.¹⁸

Bjarnis ord om handskrifterna gäller kanske först och främst om Ynglinga saga, för som visat nedan följer Claussøns text Kringla-versionen ganska väl för det mesta.

Som påpekas nedan innehåller Peder Claussøns krönika fler kungasagor än bara Heimskringla, däribland en förkortad Sverres saga med information om författaren Karl Jónsson, samt tio kungasagor täckande perioden 1200–1400. De flesta av dessa utspelade sig efter Snorre Sturlassons död. Detta är viktigt, för såvitt vi vet är Peder Claussøn Friis den första som förknippar kungasagorna (Hkr) med Snorre.¹⁹ För isländska lärda var det en stor nyhet, när de läste i Ole Worms utgåva att det här gällde en norsk kungakrönika av Snorre Sturlasson. Varken den lärde Arngrímur Jónsson eller hans vän biskopen Brynjólfur Sveinsson hade tidigare den kunskapen. Det kan av dessa skäl tyckas en något förhastad och tveksam slutsats, när man hävdar att det måste ha stått i Peder Claussøns förlaga. Författarnamn brukade inte stå i isländska handskrifter under medeltiden och på Island var det en mycket väl bevarad hemlighet att det här gällde några av de böcker som Snorre enligt *Sturlunga* satte samman.

Det var i Norge som kungasagorna var viktigast under 1500-talet (det visar bl.a. översättningarna). Intresset på Island kanske har varit störst för Olav den heliges saga (OH) eftersom kungen var flera kyrkors skyddshelgon. Det är högst sannolikt att man i Norge (kring kungahovet) bevarat informationen om Snorre som initiativtagare (författare) till de stora kungakrönikorna och Peder Claussøn kan sålunda mycket väl ha byggt på muntlig norsk tradition, när han satte Snorres namn på den krönika han översatte. Det kan ha varit Laurits Hansson som först påpekade att Snorri hade skrivit prologen till Heimskringla (för diskussion se Bjarni Aðalbjarnarson 1941: vi–vii) och högst möjligt är att Worm just från honom och Peder Claussøn fått sina upplysningar.

¹⁸ Ekki þarf annað en bera þýðingu P. Cl. saman við Hkr. á nokkrum stöðum þar sem handrit Hkr. greinir nokkuð að marki á, til þess að sannfæra um, að P. Cl. hefir ekki farið eftir neinu þeirra. En svo virðist sem handrit hans hafi verið mjög gott. (1941: vii).

¹⁹ Att Laurentz Hanssøn har varit den första att identifiera Snorre som författare är endast en gissning, men prologen tillskrev han Snorre (jfr Bjarni Aðalbjarnarson 1941: vi–vii).

Krönikornas innehåll

Både till struktur och ordval påminner de två översatta krönikorna till norska 1633 och svenska 1670 om varandra. Det kan därför inledningsvis vara värt att visa en innehållsförteckning för båda verken, samt påpeka hur de motsvarar Heimskringla.²⁰

	Krönika 1633	DG 3, Krönika 1670
Hkr I	Norſke Kongers Chronica / ſammandragen ved Snore Sturleſøn paa Ifland / oc begyndis aff Suerigis Konger / huilcke hand udfører aff Scythien eller Tatterlanden (1–30)	Om Oden och hans Afföda / Uthſprung och Lefwerne (3–8)
Hkr I	Norske konger (30–39) Kong Halffdan hvidbein, K. Eiftein Haldan Huidbeins Søn, Halffdan den milde oc madilde, K. Gudrod den gamle, K. Olaff Gudrodſøn kallet Gierftads Olaff, K. Halffdan Svarte	
Hkr I	Norſke Envolds Konger (39–180) Harald Haarfager, Kong Erick Blodøxe den anden Envolds Konge i Norrig, Kong Hagen Adelfteen / tredie Envolds Konge i Norrig, Kong Harald Graafeld met ſine Brødre, Hagen Jarl gode, Olaff Tryggeſøn	Harald then Hårfagre (9–20) om K. Trygwaffon (21) Här följer översättaren et utdrag som finns i OH
Hkr II / OH	Kong Olaff Haraldſøn den Hellige (181–314) Om K. Suend Knudſøn / huilcken en part kalde Suend Alffiveſøn (315–19)	Oloff Haraldſon (21–222) ^a Om K. Swen Knutfon (222–9)
Hkr III	Kong Magnus Olaffſøn / fom bleff kaldet K. Magnus den gode (320–43)	Om Konung Magnus Oloffſon (229–60)
Hkr III	K. Harald Sigurdſøn / fom kaldis Harald Haardraade (344–81)	Om Konung Harald Sigurdz Son (260–93)
Hkr III	Kong Magnus Haraldſøn / kallet den Kyrre / det er den Stille (382) ^b [Olaf Haraldsson] (383–6)	Om Konung Magnus Haraldz Son och Konung Oloff HaraldzSon (293–8)
Hkr III	Kong Magnus Olaffſøn / fom bleff kaldet Magnus Barfod (386–401)	Om Konung Magnus Oloffſon (298–314)

²⁰ Här och i fortsättningen används *Hkr I* om kungasagorna före OH, *Hkr II* om OH och *Hkr III* om tiden efter OH fram till 1179.

Hkr III	Øiften, Sigurd oc Olaff Magnus fønner (401–21)	Om konung Eyftein / Sigurd och Oloff (314–40) ^e
Hkr III	Kong Magnus Sigurdsføn / fom bleff paa det sidfte kaldet Magnus blinde oc Harald Gille (422–38)	Konung Magnus Sigurdz fon och Harald Gille (340–55) ^d
Hkr III	Kong Sigurd / K. Ingi och K. Øiften Haraldfønner (439–73)	Om konung Sigurd / K. Ingi och Eyftein Haraldz Söner (355–87)
Hkr III	K. Hagen Sigurdføn / kaldet Hærdebred (473–80)	Om Konung Hákan Sigurdz Son (387–93)
Hkr III	K. Magnus Erlingføn (480–500)	Om Konung Magnus Erlingz fon (393–411)
	Kong Sverre Sigurdz føn (500–528) ^e Tio kungar från 1202 till 1400. (528–854)	Om Konung Swerre (411–523)
	Skaldatal (871–8)	Skaldatal (525–8) ^f

^a Varken Olav Tryggvason eller Olav den helige får en speciell rubrik, utan endast sitt namn i sidhuvudet. På s. 222 avslutas Olav den heliges saga med orden ”Ende på Konung Oloffs Saga”.

^b I Hkr III är det Olav Haraldsson, inte Magnus som får binamnet *kyrri*.

^c En extra överskrift s. 326: *Om Konung Eyftein och K. Sigurd* och sid. 331 *Om Konung Sigurd*.

^d Extra rubrik s. 346: *Om Konung Harald Gille*.

^e Sverres saga är mycket förkortad.

^f Som det påpekas nedan fanns Skaldatal förmodligen inte alls från början i DG 3 utan hade kopierats från Krönika 1633 i Sorø.

Det framgår klart av denna översikt att stora delar av Hkr I inte finns med i Krönika 1670. Ynglingasagan hade blivit mycket kortare i Peder Claussøns översättning än i Heimskringla, men den var ändå lång och utförlig jämfört med Jonas Rugmans text. Småkungarna försvinner och det samma gäller om monarkerna (envåldskungarna) före Olav den helige – med undantag av Harald hårfagre. Till och med själva missionärkungen Olav Tryggvason presenteras på en dryg halv sida i Krönika 1670.²¹

²¹ För att ge en idé om proportionerna kan nämnas att i den isländska tvåbandsutgåvan av Heimskringla 1991 (inga fotnoter!) är det i Hkr I 252 sidor, Hkr II 303 sidor och Hkr III 291 sidor.

Textanalys

För att kartlägga sambandet mellan två uppenbarligen relaterade texter jämför man som regel ordförråd och stil. Men man måste också titta på helheten, inte minst när det handlar om stora skillnader. En central fråga är: Hur sannolikt är det att en skrivare eller redaktör av en handskrift (eller tryckt text) B har förkortat texten i handskrift (eller tryckt text) A? I detta tillfälle blir frågan: Kan man förklara varför Jonas Rugman (eller Daniel Gyldenstolpe?) har förkortat texten i Hkr I från Krönika 1633 så brutalt att Gun Nilssons (senare Widmarks) ord stämmer? Hon skriver: ”Rúgmans svenska rör sig inte sällan på och över gränsen till det obegripliga” (1954: 26). Och detta i den delen av verket som handlar om förhistoriska *svenska* kungar i en bok som enligt titelbladet skulle innehålla ”De äldsta historier om Svea och Göta riken”. Det är faktiskt föga sannolikt.

Johnsen nämnde inga exempel på det han kallade uttryck och namnformer som skulle visa att Krönika 1670 följde Krönika 1633. Det kan därför vara värt att titta på några exempel.

Om man försöker följa Johnsens tankar skulle man först kunna konstatera att Snorres prolog stryks helt och hållet i Krönika 1670. Den tar en och en halv sida i Krönika 1633 och har rubriken ”Norske Kongers Chronica / fammendragen ved Snore Sturlesøn paa Ifland / oc begyndis aff Suerigis Konger / huilcke hand udfører aff Scythien eller Tatterlanden”.

Den första individen som presenteras är Oden. I Krönika 1633 är berättelsen om honom kortare än i standardversionen av Hkr I, men den fyller i alla fall åtta sidor i översättningen. I Krönika 1670 låter det hela som följer:

j. Om Oden / och hans Afföda / Uthsprung och Lefwerne.

Oden war Konung i Swerige / hade fin Bolning i Sigtuna / diit han lät komma många Affguda-Präfter ifrån Aaßgård / som ligger i Afien / wid then Floden Tanais / eller på thet gamla Språåket Wanaquifl / (ty man fätter offta W för T i gamla tijder/) och nu kallas Aaßgård / Achas inthet långt från Affut. Han war een ftoor Strijdz-Hielte / Blot-Man och Segerwinnare / förandes många och ftoora Krijg wijda i Werlden. Hans Präfter offrade Folck och Fää / och lärde een ftoor Affgudadyrckan / öfwer alt. Han stiftade fört ftoora Högars och Steenars oprefande / till the framlednas Ihugkommelse; Förde in Runa-ikriffit och Rijtande. Öfwer Offret och Folckfens Styrelse förordnade han tolff Hednifka Präfter och Dommare / som kallades Drotnar eller Herrar. Thenna Oden hafwer fielff warit i Aaßgård / och detta alt som ofwan nämnes om Affgudadyrckan och Seder / fört medh figh hiit till Swerige / som Snorre Sturlesfon²²

²² Det är knappast någon tvekan om att detta är en hänvisning till Eddan, inte Heimskringla.

och flere gamle Frånsagor förmähla. Men om han hafwer warit i Afien födder / eller ey / hafwer han lijkawift warit aff the dijt vtgångne Göthar / aldenftund the tå allaredo hade figh medh wäldigh Hand många Landz-orter Öfter- och Suder-landen inkrecktat / kunde altfå blifwa kallad både Europifk och Afiatifk. (1670: 3).

Denna text skulle med stor möda kunna plockas ut av Hkr I men ordförråd och stil har inga större likheter med Krönika 1633. Om tanken var att spara tid kan man inte tro att det lyckades, och att spara plats, rentav papper i utgåvan, verkar föga sannolikt; man drog sig ju inte för att trycka Grotius 100 sidor och inkluderar både Hkr II och Sverris saga i oförkortad form samt liksom även Hkr III, t.o.m. med avsnitt ur Morkinskinna-traditionen (se nedan).

Om fruktbarhetsguden Freyr berättas följande i Hkr I, och Krönikorna:

Hkr I, Íf. 26 1941:23–4	Krönika 1633: 9–10	Krönika 1670: 4
Freyr tók þá við ríki eptir Njörð. Var hann kallaðr dróttinn yfir Svíum ok tók skattgjafar af þeim. Hann var vinsæll ok ársæll sem faðir hans.	Frej tog Riget efter Niord / oc bleff kaldet Suedernes Drotte / oc tog Skat oc Skienck aff dennem. Hand var Vennefæl oc Aarfæl (det er / hand var yndelig oc hafde mange Venner / oc god Tid oc gode Aaringer i landet) udi fin tid lige fom hans Fader.	Frey togh Rijket effter Njord fin Fader / och bleff aff alla mycket älfkad.
Freyr reisti að Uppsölum hof mikít ok setti þar höfuðstað sinn, lagði þar til allar skyldir sínar, lönd ok lausan eyri. Þá hófst Uppsalaauðr ok hefir haldizk æ síðan.	Hand lod bygge it stort Afguds tempel vdi Upfal / oc lade der til ald fin Landgilde / met Land oc rørende Gods / oc da begyndte Vpsala Riigdom / fom altid siden hafuer været / oc fom de Suenfke Konger haffue skreffuit fig aff.	Han lät bygga thet BlotHofwet i Vpsala / fom fedan länge ftod / och lade ther till aff fitt eget / Vpsala Öde.
Á hans dögum hófsk Fróðafriðr. Þá var ok ár um öll lönd. Kenndu Svíar þat Frey. Var hann því meirr dýrkaðr en önnur goðin sem á hans dögum varð landsfólkit auðgara en fyrr af friðinum og ári.	Udi hans tid begyntis Frode Fred / fom tilforn var begynt i andre Lande: oc tilregnede Suederue [sic!] deris Gud oc Høffding dend lycksalighed: thi bleff hand meere dyrcket end de andre Guder / fordi at Landsfolcket haffde bedre fred oc Aarsgrøde i Landet / oc vaare rigere vdi hans tid / end tilforn:	

<p>Gerðr Gymisdóttir hét kona hans. Sonr þeira hét Fjölñir. Freyr hét Yngvi oðru nafni. Yngva nafn var lengi síðan haft í hans ætt fyrir tignarnafn, ok Ynglingar váru síðan kallaðir hans ættmenn.</p>	<p>Gerdir Gymesdotter hed hans Huftru / deris Søn var Fiolner Frey / kallede met fit tilnaffn Ynger: huilcket naffn hans Affkomme lenge beholte for en Æris lkyld / oc kallede Ynglinger.</p>	<p>Freys Huftru heet Gerde Gydmasdotter. Theras Son war Fiolnar-Frey / medh thet Tillnampnet Ynge: Aff honom äro Ynglingar komna; (få kallades hans Effterkommande/) then Släkten war länge i Swerige / och förmeenas wift alla the Förnembfita och älfsta Ätter aff then hafwa fin Uprinnelfe.</p>
<p>Freyr tók sótt, en er at honum leið sóttin, leituðu menn sér ráðs ok létu fá menn til hans koma en bjuggu haug mikinn ok létu dyrr á ok þrjá glugga. En er Freyr var dauðr, báru þeir hann leyniliga í hauginn og sögðu Svíum, at hann lifði, ok varðveittu hann þar þrjá vetr. En skatt ollum helltu þeir í hauginn, í einn glugg gullinu, en í annan silfrinu, í hinn þriðja eirpenningum.</p>	<p>Der Frej bleff krank / oc fornarn at hand skulde dø / betenckte hand it Raad / oc lod nogen faa fine Venner komme til fig: De lode giøre oc berede en ftor Højg oc en Dør der paa / oc tre Vinduer / oc der Frej var død / baare de hannem lønlige i Højen / oc lagde for Suederne / at hand lefuede. Oc de toge vare paa hannem udi tre Aar i Højen / oc ald Skatten aff Landet flogde de ind i Højen til hannem / Guldet igiennem det første Vindue / oc Sølfuet i det andet / oc Kobberpendinge i det tredie:</p>	<p>Effter hans Dödh bleff han infatt i een Högh / hwareft till honom bleff införd try Åhrs-Ränta / Gull / Sölff och Koppa.</p>
<p>Þá helzk ár ok friðr.</p>	<p>oc var den ftund god Tid og Fred udi Landet.</p>	<p>God Fred war i hans tijdh i Landet.</p>

Namnen Gerdir Gymesdotter : Gerde Gydmasdotter, Fiolner Frey : Fiolnar-Frey och Ynger : Ynge, kanske tyder på ett visst släktskap mellan Krönikorna, men inte mera, och Uppsalaödet kan Rugman inte ha fått från Peder Claussøn, och det är mycket anmärkningsvärt att han inte har observerat orden om Frodes fred, vare sig han följde Hkr:s urtext eller Claussøns översättning.²³

När man undersöker de olika möjligheterna bör det inte förbigås att det, som nämnt ovan, fanns en annan norsk översättning av Ynglingasagan. Den gjordes av Mattis Størsson och trycktes 1594.²⁴ Teoretiskt kunde den

²³ Jag tackar min granskare för det sista påpekandet.

²⁴ I en e-postdiskussion har prof. Jon Gunnar Jørgensen i Oslo riktat min uppmärksamhet

därmed legat till grund för Jonas Rugman. Här citeras endast ett exempel, som i sin tur visar att Mattis Størssøn har haft en förlaga som starkt påminner om Peder Claussøns text. Nu handlar det om kungen Agni:

Hkr I, f. 26 1941: 37–8	Krönika (1594) 1962: 8–9	Krönika 1633: 14–15	Krönika 1670: 4
Agni hét sonr Dags, er konungr var eptir hann, ríkr maðr ok ágætr, hermaðr mikill, atgørvimaðr mikill um alla hluti. Þat var eitt sumar, er Agni konungr fór með her sinn á Finnland, gekk þar upp ok herjaði. Finnar drógu saman lið mikit ok fóru til orrostu. Frosti er nefndr hǫfðingi þeira. Varð þar orrosta mikil, ok fekk Agni konungr sigr. Þar fell Frosti ok mikit lið með honum.	<i>Agni</i> , Dagers søn, bleff konning effter sin fader, oc var hand en mechtig krigsmand. Hand foir ind ij Finlandt	AGni hed Dags Søn / fom ftyrde Riget efter hannem. Hand bleff en rig / mechtig och Nafnkynedig Herre / oc en duelig Stridsman. Hand drog til Findland / oc ftridde mod Frofte Findernis Konge / oc flog hannem met megit aff fit Folck /	KONung Dagz Son heet Agni / han tog Rijket eftr Dagr fín Fader. Hólt Krijgh med Frófta / Konungen i Finland / flog honom i hiäl /
Agni konungr fór herskildi um Finnland ok lagði undir sik ok fekk stórmikit herfang. Hann tók ok hafði með sér Skjálff, dóttur Frosta, ok Loga, bróður hennar. En er hann kom austan, lagði hann til Stokksunda. Hann setti tjöld sín suðr á fitina. Þar var þá skógr. Agni konungr átti þá gullmenit, þat er Vísburr hafði átt.	oc togh dett vnder sigh, oc greb hand til fange Schialff Froste dotter och hendis broder. Dennom haffde hand mett sig, oc	oc røfuede vide udi Finland / oc fick ftort Bytte. Hand tog med fig Skialff Frostif Daatter / oc Loga hendis Broder / oc der hand kom til Stockefund / flo hand fin Tielting der i Skofuen / fom der den Tid var: oc hafde hand it Guldmycke paa fin Hals hengendis / fom Kong Wißbur hafde aat.	och togh hans Dotter Skielff medh hennes Broder Loga till Rooff:

mot Størssøn, som här citeras efter Mikjel Sørlies utgåva från 1962.

<p>Agni konungr gekk at eiga Skjálff. Hon bað konung at gera erfi eptir föður sinn. Hann bauð þá til sín mörgum ríkismönnum ok gerði veizlu mikla. Hann var allfrægr orðinn af fyr þessi. Þá váru þar drykkjur miklar.</p>	<p>der effther tog hand Schialff til sin drottning, oc gjorde it stortt gestebudt.</p>	<p>Hand tog fig til Huftru Skialff Frostis Daatter. Hun bad Kongen giøre Arfueøl efter hendis Fader: Thi bød hand til fig mange ypperlige Mend / oc gjorde it ftort Gieftebud / oc</p>	
<p>En er Agni konungr gerðisk drukkinn, þá bað Skjálff hann gæta mensins, er hann hafði á hálsi. Hann tók til ok batt ramliga menit á háls sér, áðr hann gengi at sofa. En landtjaldit stóð við skóginn ok hátt tré yfir tjaldinu, þat er skýla skyldi við sólarhita. En er Agni konungr var sofnaðr, þá tók Skjálff digrt snæri ok festi undir menit. Menn hennar slógu þá tjaldstongunum, en kóstuðu lykkju snærisins upp í limar tréssins, drógu þá síðan, svá at konungr hekk næst uppi við limar, ok var þat hans bani.</p>	<p>Der konningen var drucken, tha sagde drottning Schialff til konningen: Foruarer thet gulspann i haffver paa halssen. Hand tog gulspannit oc bantt dett fast om halssen. Men landtieldit stod ij skogen vnder it stortt tre for skygge skuld. Der koningen souff, da togh drotning Schialff itt stortt snøre och bantt dett fast om gulspannitt, oc fich saa snørit op ij grenenne paa træitt, og drog saa hartt att Angni koning bleff hengendis deer.</p>	<p>der Kongen bleff drucken om afftenen / bad Skialff hannem forvare vel fit Guldfmycke / fom hand hafde om fin hals. Hand bant det hart til halfen der hand gick til feng. Landtieldingen ftod i Skofuen vnder it høyt træ / fom fkulde fkiule for Solens heede. Der Kongen foff / tog hun it fterckt fnøre / oc fefte det vnder Guldfmycket: oc hendis Mend refue Tieldingen aff / oc kaftade fnørit op ofuer en gren i træet / oc hengde hannem der op.</p>	
<p>Skjálff ok hennar menn hljópu á skip ok røru í brot. Agni konungr var þar brenndr, ok er þar síðan kōlluð Agnafir á austanverðum Taurinum vestr frá Stokkssundi.</p>	<p>Men Schialff drotning rømde met sit folck til sitt federne igen. Agni koning bleff brenth ther paa vaallen oc heder thet Agnafir siden.</p>	<p>Siden løbe hun oc hendis Mend til fkibs oc roede bort. Kong Agni bleff brenndt der fom Agnefidt er kalledt / Vefsten for Stockfundt.</p>	<p>Men Skielff bleff änteligen hans Dödh på Agnafir i Stocksundh / det är: Som nu kallas Jern-Torget i Stockholm.</p>

Uppenbarligen innehåller Størssøns text den lilla information som Rugmans text förmedlar, bortsett från att Rugman inte hade kunnat få namnet *Logi* därifrån. Förmodligen är det Rugman som reagerar på informationen om Agnafir og placerar detta på Järntorget!

Som vid de allra flesta tillfällen i Heimskringlas berättelser om Ynglingakungarna slutar texten om Agni med en strof av Þjóðólfr, ur Ynglingatal. Endast en gång citeras en av dessa strofer i Krönika 1633, ööversatt: ”Saa quad Trojolff Skaald: Ward Jorunder hin er end um do Lijfs offlatr i Limafirdi: daa er Haler Joftr Hurfa fleipnir bana Gudlaugs ofbæra skildi / oc Hagbardi Herfa valde / Hodno leif aa Halfe gick“ (1633: 18). I normaliserad form kan det gälla följande text (jfr Íf. 26: 46–7):

Varð Jorundr,
hinns endr of dó,
lífs of latr
í Limafirði,
þás hábrjóstr
hǫrva sleipnir
bana Guðlaugs
of bera skyldi,
ok Hagbarðs
hersa valdi
hǫðnu leif
at halsi gekk.

Texten är svår och man kan förstå att Peder Claussøn inte försökte ööversätta den. På detta ställe skriver man i Krönika 1670: ”Som Tjodolfr säger” (s. 6) och har inte 1633 års felskrivna diktarnamn och ingen strof. Men det att diktaren i båda krönikorna nämns vid namn tyder förstås på samband eller åtminstone släktskap mellan versionerna. Det styrks av en annan formulering där ingen av Krönikorna citerar texten och Peder Claussøn skriver: ”fom Tiodolffer figer i sin Vife” (1633: 11) och Jonas Rugman ”fom Tiodolff then Hwinwerfke²⁵ fäger i sin Wijfa” (1670: 4). Även om det inte är ordagrant samma text kan man lätt konstatera att det finns samband. Den enklaste förklaringen kan vara den bästa: Det stod så i båda förlagorna.

De citat som här hämtats ur krönikorna visar att de ändringar som Jonas Rugman måste ha gjort om han haft Krönika 1633 som förlaga vore kulturhistoriskt närmast oförståeliga. Varför skall vi räkna med att han

²⁵ Binamnet *hvinverski* verkar inte förekomma i Krönika 1633.

skurit ner och ibland närmast totalt ödelagt berättelserna om de svenska kungarna när det sedan visar sig att han i Olav den heliges saga och Hkr III förkortar mycket litet, även om han hoppar över alla skaldestrofer; i Sverres saga, som Peder Claussøn har förkortat mycket, är Jonas Rugmans förkortningar nästan obefintliga.²⁶ Det kan anföras ytterligare argument.

Författarna till kungasagorna

I Gyldenstolpes opaginerade första förord kan vi läsa:

Hwad thenne Historias Authorem wid kommer / få kan man then icke fullkommeligen weta / doch förmeenar hon wara componerat aff Eynar och Erick Oddes Söner / och tyckes aff några Omfändigheter / wara wid paß 500. Åhr gammal / sampt then här med låtit på Trycket vplägga / här vppå Wijfingsborg / aff fin egen Booktryckare: Jämpte Hugonis Grotij Företal på Götharnas Historia: Och ett fantfärdigt Vthtåg aff thet Förnämsta vthaff Snorre Sturleffon / fom wardt fordom Lagman på Island.

Innehållsmässigt det samma står i det korta tilltalet till ”Gunftige Läfare” på s. 1–2 i den nya pagineringen före Kungasagorna:

Hwilcken thenna Bookens rätte *Author* är / weet man inthet till wilfa: Men henne wara samman fattad vthaff Eynar Odffon²⁷ och Erick Odffon i Konung Magni then Blindas tijd / hwilcken leffde wid Paß Anno 1139, bewijfes vthaff det 399. 401. och 402. Capit: i thenna Boock / fåfom och få aff Förtalet vppå Konungs Swerres Saga / hwareft betygat at henne hafwer Karl Jonffon Abbot fört skrifwet.

Gyldenstolpe nämner visserligen Snorre Sturlassons namn, men inte som författare bredvid Eiríkr Oddson, Hryggjarstykkis författare, och Karl Jónsson, Sverres sagas huvudförfattare. Det ”uttåg” (dvs. utdrag) man har gjort av det ”förnämsta” av Snorre kan faktiskt mycket väl syfta på DG 11 4to, där man kanske hade nytta av det som berättades om Oden.

²⁶ Här om är Porleifur Hauksson (Íf. 30: xlvii) och James E. Knirk (2009: 529–30) inte helt eniga, och den sistnämnde anser förkortningarna inte vara större än att man kunde ha nytta av Krönika 1670 för en vetenskaplig utgåva av Sverres saga.

²⁷ Tyvärr får vi inte här en ny och hittills okänd kungasagaförfattare utan det handlar om ett förhållandevis tydligt misstag: I krönikans 399:e kapitel berättas det om Einar Pálsson och detta namn har föranlett skrivaren att skapa en ny författare bredvid Eiríkr Oddson.

Nu är det frestande att använda stora ord: Han eller de som skriver förordet eller tilltalet till läsaren i Krönika 1670 har aldrig sett en boks titelsida med orden: ”Snorre Sturlefføns Norfke Kongers Chronika. Udsat paa Danske / aff H. Peder Claussøn”. Inte har han eller de heller sett den sida i samma bok där rubriken låter: ”Snorre Sturlefføns Fortale paa fin Chrønicke” eller den sidan som tidigare nämndes och börjar med orden om ”Norfke Kongers Chronica / fammendragen ved Snore Sturlefføn paa Ifland”.

Detta är på sätt och vis egendomligt. Man vet att Lars Bureus besökte Ole Worm under en studieresa på 1650-talet (jfr Gödel 1897: 230) och han har säkerligen sett Krönika 1633 då, men jag hittar inga spår efter denna utgåva i samtidens Uppsala och kan inte se att Jonas Rugman nämner den heller, även om han besökte Villum Worm, Ole Worms son, under sin Köpenhamnsresa 1664–66 och fick skriva av hans handskrift av Olav den heliges saga.²⁸

Det är i det närmaste otänkbart att Jonas Rugman förbisett Snorre Sturlassons namn, eftersom han noga kände handskriften DG 11 4to, där det uttryckligen konstateras att Snorre har sammansatt (”sett saman”) Edda.²⁹

Oscar A. Johnsens tidigare citerade ord handlade bara om Ynglingasagan. Om vi betecknar Peder Claussøns förlaga y (Matthis Størssøns förlaga tas inte med i denna diskussion) kan man konstatera att när det gäller kungarna i Ynglinga saga har y och DG 3 varit mycket lika, men inte helt överensstämmande. Vi kan betrakta dem som systerhandskrifter, dvs. handskrifter som kunde tänkas ha sitt ursprung i en och en samma arketyp. Men när det kommer till senare kungar blir bilden mera komplicerad.

I det följande kommer jag att diskutera bitar ur återstoden av Hkr I och likheter och olikheter mellan Krönikorna 1633 och 1670.

Norska envåldskungar

Avseende de norska kungarna går Krönikorna mycket olika vägar. De korta utdragen om de förhistoriska svenska kungarna i Krönika 1670 slutar

²⁸ Avskriften finns i universitetsbiblioteket i Lund (Schück 1932: 211–212).

²⁹ Jonas Rugmans kopia av handskriften DG 11 4to finns i Uppsala universitetsbibliotek med signum R 683, senast behandlad av Christian Romano 2013.

med att man nämner ”Halfdan Hwijtbeen / hwilcken sedan bleff Konung öfwer Vpland / Wijken i Norrige / och Wermland”. Därmed byggs det en bro mellan de svenska kungarna, Ynglingarna, och de norska. Slutorden är:

Theffe woro Norriges Konungar / fom komne äro vthaff Halffdan Whitbeen / och regerade Man effter Man / Son effter Fader / på åthkillige ftällen och Filkin i Norrige / alt till Harald then Hårfagra / Eystein / Halffdan / Mildi / Gudrodr / Gamble / Geirftada / Alffr och Halfdan Swarti / hwars Huftru war Ragnhildr / Konung Harald Guldfkägz Dotter aff Sockn: Theras Son war Harald Hårfager. (1670: 8).

I denna namnramsa, där man ibland placerar / (skiljetecknet komma) mellan namn och binamn, nämner man alla de kungar som i Krönika 1633 fick korta biografier så att de i alla fall fyllde åtta sidor, tills turen kom till kung Harald hårfager. Om den yngre krönikan bygger på den äldre har man alltså utelämnat dessa kortsagor helt och hållet, och berättelsen om Harald börjar utan vidare på nästa sida (s. 9) med orden ”Harald den hårfagre / war Konung öfwer alt Norrige een lång tijd”. Hela inledningskapitlet är intressant och nu följer översättningen inte en Hkr-text av traditionell typ (Kringla, Fríssbók el. Jöfraskinna) utan OH:

OH, Íf. 27 1945: 423–4

Krönika 1670: 9

Haraldr inn hárfagri var konungr yfir öllum Nóregi langa ævi, en áðr váru þar margir konungar. Sumir höfðu eitt fylki til forráða, en sumir nokkuru meirr. En alla þá tók Haraldr konungr af ríki. Sumir fellu, sumir flýðu land, en sumir létu af konungdómi, ok náði engi maðr þá þar í landi at bera konungsnafn nema hann einn. Jarl setti hann í hverju fylki til landsstjórnar ok lög at dæma.

Haraldr konungr átti margar konur ok mörð börn. Hann átti tuttugu sonu eða meirr, þá er rosknir váru, ok váru allir görvilgír. Gofug móðeri áttu þeir, ok foeddusk þeir margir upp með móðurfrændum sínum. Þessir váru elztir: Guthormr ok Hálfðanar tveir, Eiríkr blóðøx. Hans móðir hét Ragnhildr, dóttir Eiríks konungs ór Danmörku. Hann var upp foeddr í Fjörðum með Þóri hersi Hróaldssyni. Þeir váru sammæðra:

Harald then Hårfagre / war Konung öfwer alt Norrige een lång tijd ; Men förr woro ther många Konungar / fombliga hade ett Fylki (thet är / ett ftycke Land/) till at råða öfwer / och fombliga något mehra. Alla theffe skilde K. Harald Hårfager wid fina Rijken. Sombliga blefwo flagna ; Sombliga flydde aff Landet ; Och fombliga förläto fina Kongadömmu / at ingen ther i Landet fick bära Konungz-Nampn / vthan han allena. Han fatte een Jarl öfwer hwart Fylecki / till at ftyra Landet / och fkeppa Rätt och Lagh. K. Harald hade många Huftrur / och många Barn. Han hade tiugo Söner / eller flere / the fom till fina Åhr komne woro. Alla woro the förnämliga Män / och hade högbördiga Mödrar. Många aff them vpfoftrades hoos fina Mödrars Fränder. Aff them woro theffe the äldste: Guttormr / och twenne Halfðaner. Erick Blodyxas Moder heet Ragnhildr / Konung

Guthormr, Hrærekr, Gunnrøðr, er sumir nefna Guðrøð. Þeira móðir hét Gyða, dóttir Eríks konungs af Hörðalandi. Þeir vǫru þar upp fœddir í barnæsku. Hálfðan svartir ok Hálfðan hvítir vǫru tvíburar, synir Ásu, dóttur Hákonar Hlaðajarls Grjótgardssonar. Sigrøðr hét inn þriðji. Þeir fœddusk allir upp í Prándheimi. Hálfðan svartir var fyrri þeim bræðrum. Óláfr, Björn, Sigtryggr, er sumir kalla Tryggva, Fróði, Þorgils; móðir þeira var Hildir eða Svanhildir, dóttir Eysteins jarls af Heiðmörk. Haraldr konungr setti Eystein jarl yfir Vestfold ok seldi honum til fœðsrs sonu sína þá fimm. Sigurðr hrísi, Hálfðan hálegg, Guðrøðr ljómi, Rognvaldr réttilbeini, þeir vǫru synir Snæfríðar finnsku. Dagr, Hringr, Ragnar rykill; þeira móðir hét Álfhildir, dóttir Hrings Dagssonar af Hringaríki. Þeir fœddusk á Upplöndum. Ingigerðr ok Álof árbót vǫru ok þeira dœtr. Ingibjörg hét dóttir Haralds ins hárfagra, er átti Hálfðan jarl; þeira dóttir Gunnhildir, er átti Finn inn skjálgi; þeira þörn Eyvindr skáldspillir ok Njáll, Sigurðr, Þóra. Dóttir Njáls var Ástríðr, móðir Steinkels Svíakonungs. Enn vǫru fleiri dœtr Haralds ins hárfagra. Álofu, dóttur Haralds konungs, átti Þórir jarl þegjandi; þeira dóttir Bergljót, móðir Hákonar ins ríka. Haraldr konungr gípti dœtr sínar innan lands jörlum sínum.

Ericks Dotter aff Danmarck / och var vpfödd i Fiordom hoos Thore Herfe / (the är / FrijHerre/) Roalffon. Theffe hade een Moder ; Guttoner / Hrörekr och Gudrodr. Theras Moder heet Gyda Ericks Dotter / Konungens aff Haurdaland / hwareft the vthi fin Ungdom opföddes / Halfdan Hwite och Halfdan Swarte woro Twillingar ; Theras Moder war Afa Håkan Hlade Jarls Dotter / hwilcken war Griotgardz Son: Sigrodr heet then tredie. Theffe alla föddes vpp i Trondheem. Halffdan Swarte war then Förnämbte ibland fina Bröder. Olaffr / Biörn / Trygwi / Frode och Torgils; The hade alla een Moder / fom heet Swanhildir Eyften Jarls Dotter aff Gedemarck. K. Harald fatte Eysten Jarl öfwer Wäitfold / och låt honom ther opfoftra fina Söner. Föutan theffe woro Sigurdr Herfi / Halfdan Halegr / (thet är / Högbeent/) Gudrodr Liomi (thet är Glans/) Raugvaldr Rettilbeni / (thet är / then fom förer rackt Been/) Theffe alla woro Snäfrid then Finfkas Söner. Dagr / Hringr / Ragnar och Ryck[i]ll [(]woro Sambröder/) theras Moder heet Alffhilder / K. Hringz Dagffons Dotter aff Hringarijke ; The opfoftrades på Uppland. Ingegerdr och Aloff Arbot (thet är / then fom botar eller gör godt Åhr [i]) woro och theras Döttrar / Ingebjörg heet Harald Hårfagers Dotter / hånne ägde Halfdan Jarl : Theras Dotter war Gunhildir Fins then Skialgas Huftru: Theras Barn woro Eywindr Skaldafpillder / (thet är / then fom alla andra Wijfors Dichtare medh fine Wijfors fammanfättiande widt öfwergåår och lijka fom vthskämmer eller förfpiller /) Nial och Sigurdr. Thora Nialz Dotter war Aftritz Moder / hwilken war K. Stenkils Moder i Swerige. Ännu hade K. Harald Hårfager flere Döttrar / nembligen Aloff / henne ägde Torer Jarl then Þegjandi (thet är then tyfte.) Theras Dotter war Bergliot / Håkan Jarl then Rijkes Moder. K. Harald gifte alla fina Döttrar innom fina Landzandar åt fina Jarlar.

Början av sagan om Harald Hårfager i Krönika 1633 följer däremot Haralds saga i Hkr I:

Hkr I Íf. 26 1941:94	Krönika 1633:39
Haraldr tók konungdóm eptir föður sinn. Þá var hann tíu vetra gamall. Hann var allra manna mestr ok sterkastr ok fríðastr sýnum, vitr maðr ok skörungr mikill. Guthormr, móðurrodír hans, gerðisk forstjóri fyrir hirðinni ok fyrir öllum landráðum. Hann var hertogi fyrir liðinu.	Harald tog Riget efter sin Fader der hand var ti aar gammel : oc var hand da flørre oc fterckere end nogen anden hans jevnligge : hand var oc vittig oc fkickelig / deilig oc fedelig. Hand klickede ftrax Gutorm / Sigurd Hiortis Søn / sin Moderbroder / ofuer Hoffinderne / oc at raade oc regiere Riget / oc at være Øfuerfte ofuer Krigsfolcket : oc bleff hand der af kalled Hertug Gutorm : (huilcken Titel dog fiden icke hafuer været brugelig i Norrig / men de hafue brugit Jarls navn i den fted.)

Det är värt att notera att översättaren här påpekar att *hertig* inte användes som titel i Norge, även om den senare av misstag används om Guthorm i detta kapitel (jfr också Bjarni Aðalbjarnarsons kommentar i Íf. 26, loc. cit.). *Hertogi* betyder helt enkelt 'härförare'. Den första, och enda, norrman som fick denna titel var Snorre Sturlassons vän jarl Skule Bårdsson, som blev sin svärsons, kung Håkan Håkanssons, hertig år 1237. Guthorm hade omtalats tidigare i texten, när Ragnhild, hans syster och kung Haralds moder presenterades. Därför vet översättaren att han är Sigurd hjorts son.

I längre avsnitt möter man i Harald hårfagers saga närmast samma text i Hkr I och Den stora sagan och givetvis följs krönikorna då åt. Som exempel kan man ta berättelsen om diktaren Guttormr sindri, och nu kan vi nöja oss med Den stora sagan och Krönika 1670:

OH, Íf. 27: 426–7 (närmast samma text i Hkr I, Íf. 26, 1941: 141–2)	Krönika 1670: 11–12
Eptir um vetrinn fór Eiríkr norðr í Þrándheim ^a ok tók veizlu í Sölvu. ^b En er þat spurði Hálfðan svartí, þá fór hann til með her ok tók hús á þeim. Eiríkr svaf í útiskemmu og komsk út til skógar með fimmta mann en þeir Hálfðan brenndu upp þoeinn og allt lið, þat er inni var. Kom Eiríkr á fund Haralds konungs með þessum tíðendum. Konungr varð þessu stórliga reiður og samnaði her saman og fór norðr á hendr Þrændum. En er þat spyrr Hálfðan	Näft effterfølgande Winter foor Erick Nord till Trondheem och tog Foring på Saulfwa. När nu Halfdan Swarte fick det at weeta / drogh han dijt och kringrände Hwfen / ther the woro inne. Erick foff i en Uthbood / och kom åt Skogen medh fåm Män ^c / Men Halffdan brände Byn / och alt det Folck / fom ther inne war. Med theffe Tijdender drog Erick til K. Harald sin Fader. Här igenom bleff Konungen mycket wredh och fammanfamblade een Häär och drog Nord

svarti þá býðr hann út liði ok skipum ok varð allfjölmeðr ok lagði út til Staðs fyrir innan Þórsbjörg. Haraldr konungr lá liði sínu út við Reinsléttu. Fóru þá menn milli þeira. Guthormr sindri hét gofugr maðr ok ættstórr. Hann var þá í liði með Hálfðani svarta, en fyrr hafði hann verit með Haraldri konungi ok var ástvinr beggja þeira. Guthormr var skáld mikit. Hann hafði ort sitt kvæði um hvárn þeira feðganna. Þeir höfðu boðit honum laun, en hann neitti ok beiddisk, at þeir skyldu veita honum eina bæn, ok höfðu þeir því heitit. Hann fór þá ok bar sættarorð milli þeira ok bað þá hvárn tveggja þeira bœnar ok þess, at þeir skyldu settask, en konungar gerðu svá mikinn metnað hans, at af hans bæn sættusk þeir. Margir aðrir gofgir menn fluttu þetta mál með honum. Varð það at sætt, at Hálfðan skyldi halda ríki öllu því er áðr hafði hann haft, skyldi hann ok láta óhætt við Eirík, bróður sinn. Eptir þessi sögu orti Jórunn skáldmærlögur þrendi í Sendibít:

Harald frákr, Hálfðan, spyrja
herðibrogð, en lögðis
sýnisk svartleitr reyni
sjá bragr, enn hárfagra.

til Trodnhem [sic!]. När Halffdan Swarte fick det at weeta / biuder han vth Leding eller Krigs Tåg och Skep / och får mycket Folck / lægger sedan vth till Stade / innan för Torsbiorg. Konung Harald lægger sin Häär vid Reinflatto / och foro tå FörlijckningsMän them emillan. Een förnäm Man och Högboren / wid Nampn Guttorm Sindri / (thet är Dwärg^d) hwilken tå war i färd med Halffdan Swarta / och förr hade warit medh Konung Harald / och war bäge theras fynerlige gode Wän / förty han war een god Skald / och hade giordt een Dicht om hwarthera / hwarföre hade the budet honom Betallning / till then han näckte / men begärade at the Ikulle effterlåta honom een Bön / (när han then begärte/) hwar till de hade bejakat: Thenne föckte göra Fred emillan them / och begärte tå at få atniuta sin förra Böön / sålunda / at the skulle blifwa Wänner. Konungarna Ikattade honom så högt / at effter hans Böön kommo the öfwer eens / alldenftund många förnämme Män woro honom vthi fitt Taal behielpelige / doch medh det Willkohr / at Halffdan skulle behålla alt fitt Rijke / fom han forr hade haft / Thefljikeft och hålla Fredh medh Erick sin Broder. Effter thenna Saga hafwer Jorund Skaldmærlögur / (det är Jomfru Skald) dichtet några Wijfor.

^a Hkr I: norðr á Mæri, Krönika 1633: nord til Sundmør.

^b Hkr I: fyrir innan Agðanes, Krönika 1633: inden for Agdenæs.

^c *fielff femte* Krönika 1633: 60; texten í Krönika 1670 tyder mera på felläsning ”með fám monnum”.

^d Krönika 1633: *den Sindige*.

Texten í Krönika 1633 är närmast den samma (s. 60–61). Jórunn skjaldmærlögur dikt får inget namn, men man upplyser om att ”Jorund Skaalmøe dictede nogit derom” och citerar oöversatt samma halvstrof som í Hkr.

En rätt annorlunda bild får vi när man berättar om Hákon Haraldssons (Aðalsteinsfóstris) födelse. Nu kan det vara värt att titta på alla versioner:

Hkr I, Íf. 26, 1941: 143

Krönika 1633: 61–2

Þá er Haraldr konungr var nær sjauræðum, gat hann son við konu þeiri er Þóra er

Der K. Harald var heden ved 70 Aar gammel / afflede hand en Søn met en

nefnd Morstrstong. Hon var æzkuð ór Morstr. Hon átti góða frændr, hon var í frændsemistölu við Hørða-Kára. Hon var kvinna vænst ok in fríðasta. Hon var kǫlluð konungs ambátt. Váru þá margir þeir konungi lýðskyldir er vel váru ættbornir, bæði karlar og konur. Sá var siðr um gǫfugra manna börn at vanda menn mjök til at ausa vatni eða gefa nafn. En er at þeir stefnu kom er Þóru var ván, at hon myndi barn ala, þá vildi hon fara á fund Haralds konungs. Hann var þá norðr á Sæheimi en hon var í Morstr. Hon fór þá norðr á skipi Sigurðar jarls. Þau lágu um nóttina við land. Þar ól Þóra barn uppi á hellunni við bryggjusporð. Þat var sveinbarn. Sigurðr jarl jós sveininn vatni ok kallaði Hákon eptir feðr sínum, Hákon Hlaðajarli. Sá sveinn var snimma fríður ok mikill vexti ok mjök líkr feðr sínum. Haraldr konungr lét sveininn fylgja móður sinni og váru þau at konungsbúum, meðan sveinninn var ungur.

Quinde / ved Nafn Tora / hun var fød paa Mofter aff got Folck / oc var i Slect med Haarda Kaare / oc var en deilig Quinde / oc bleff dog kallet Kongens Bolfkab / oc til Vedernafn Tora Moftraftang. Den tid vaare mange udi Norrige / Kongens tieniftactige oc undergifuen / endog de vaare aff ypperlig Slect / oc var da Sed i Norrige met ypperlige Mends Børn / at en synderlig Mand skulde øse Wand paa dennem / oc gifue dennem Nafn.

Der Tora fornám at hendis tid var nær / vilde hun drage fra Mofter oc Nord til Siohiem / til Kongen / oc drog hun Nord paa Skib met Sigurd Jarl / oc lagde de til Landet om Natten / oc Tora fødte en Søn paa Klippen / oc Sigurd Jarl øfte Vand paa hannem / oc kallade hannem Hagen / efter sin Fader Hagen Lade Jarl. Barnet var megit deiligt / oc voxte snart / oc var sin Fader faare ligt / oc Kongen lod hannem blifue hos Modern / oc de vaare tilfammen udi Kongens Gaard / oc Kongen hafde Barnet megit kiert / men hans Brødre foractede hannem / oc kallede hannem Moftraftongs Søn.

Det enda som förbryllar är krönikans information om brödernas mobbning av lilla Hákon. Det står inte i Hkr I utan i OH! I texten som Peder Claussøn översatte måste denna uppgift ha funnits. I OH behöver man uppenbarligen inte all den information som en självständig Hákonar saga krävde:

OH, Íf. 27 1941: 427

Haraldr inn hárfagri gat son í elli sinni, er Hákon hét. Móðir hans er nefnd Þóra Morstong. Hon var ætzkuð ór Morstr á Sunn-Hørðalandi. Hon var kvinna vænst ok in fríðasta. Hon var vel ættborin ok var í frændsemistölu við Hørða-Kára, en þó var hon kǫlluð konungs ambátt. Váru þá margir þeir konungi lýðskyldir, er vel váru ættbornir, bæði karlar ok konur. Hæðiligt þótti sonum Haralds um Hákon ok kǫlluðu hann Morstangarson. Haraldr konungr sendi Hákon, son sinn, til föstrs Aðalsteini Englakonungi, ok fæddisk Hákon þar upp.

Krönika 1670: 12

Harald Hárfager bleff född en Son i sin Ålderdom / Håkan wid Nampn / hwilckens Moder war Thora Morftang: Hon war aff ftoor Slächt / och hennes Härkomft war vhr Morft på Södra Haurdaland: Hon war deyeligare än andra Qwinfolck / och war i Frändfemio medh Haurda Kaara / doch ljkawäl bleff han [sic!] kallad Konungens Ambat eller Trälinna. I then Tijden tiänte många Konungen / fom woro aff hög Stämna / både Manfolck och Qwinfolck. Håkans Bröder giorde Spott aff honom / och kallade honom Morftangar Son. K.

Hann var líkastr Haraldi, feðr sínum, allra sona hans ok framast um alla atgørvi.	Harald sände fin Son till Konung Adelsteen på Engeland at opfoftras ; Hwerefth han opföddes. Han war lijkare fin Fader Harald än någon aff the andre hans Söner / war och mycket mehr än alla the i fit Företagande.
---	--

Det är en mycket intressant födelsehistoria som här fattas, men eftersom Hákonar saga inte kommer med i handskriften, och därmed inte berättelsen om hans död på samma hälleberg som han blev född på (Hákonarhella, Íf. 26, 1941: 192), behövs den inte.

Olav Trygvasons saga i Krönika 1670 sträcker sig endast över en dryg sida i utgåvan. Men icke desto mindre finns det utrymme för en känd vits ur Olav den heliges uppväxt. I Hkr berättas den i Olav den heliges saga (Hkr II), och likaså i Krönika 1633, men däremot i det korta avsnittet om Olav Tryggvason i Krönika 1670, som i övrigt följer OH, inte Hkr II. Det är belysande att jämföra texterna här.

Hkr II, Íf. 27 1945: 3–4 (samma text i OH)	Krönika 1633: 182	Krönika 1670: 21
<p>Pat var eitt sinn, at Sigurðr konungr vildi ríða af bæ, þá var engi maðr heima á bænum. Kann kvaddi Ólaf, stjúpson sinn, at sǫðla sér hest. Óláfr gekk til <i>geitahúss</i>, tók þar bukk þann, er mestr var, ok leiddi heim ok lagði á sǫðul konungs, gekk þá ok segir honum, at <i>þá hafði hann búit honum reiðskjóta</i>. Þá gekk Sigurðr konungr til ok sá hvat Óláfr hafði gørt. Hann mælti: „Auðsætt er, at þú munt vilja af höndum ráða kvaðningar mínar. Mun móður þinni þat þykkja sœmiligt, at ek hafa engar kvaðningar við þik, þær er þér sé móti skapi. Er þat auðsætt, at vit munum ekki vera skaplíkir. Muntu vera miklu skapstærri en ek em.“ Óláfr svarar fá ok hló við ok gekk brot.</p>	<p>En Dag vilde Kongen ride ud / da var alt hans Folck fra hannem / huer paa fin Befilling / oc Olaff Haraldføn var allene hos hannem / da bad Kongen hannem / fadle hannem fin Heft / Olaff gick ud oc lagde Kongens Sadel paa den størfte Buck i Hiorden var / oc gick ind oc lagde Kongen at Heften var fadlet / der Kongen kom ud / oc faa huad Olaff hafde giort / lagde hand til hannem: Jeg feer vel Olaff at du vilt raade mere end jeg / thi vil det icke due eller lømme mig / at tale dig andet til end det fom dig behager / mand kand vel fee at vi to hafue icke eens Sinde / <u>thi tenckte Kongen huorledis hand kunde fkilie hannem vel fra fig met det førfte.</u></p>	<p>Thet hände figh een gång / at Konung Sigurd wille rijda ifrån fin Gård / och effter ingen annan war ledig till at fadla Konungens Häft / tå fade han till Oloff fin Styfffon / at han skulle fadla Häften. Oloff gick i <i>Getehuufet</i> / togh then ftørfte Bäck han fick / och ledde honom fram / lade Sadelen vppå / gick fedan och <i>fade till Konungen att han hade tillredt honom Redfiota</i> (thet är / <i>Stuðhäft</i>) Tå gick Konungen / och fågh hwad Oloff hade giort / och fade: Godt är thet at fee / at tu wilt medh ett Omak giöra thigh aff medh alla mina Befallningar: Jagh troor och at tin Moder fcall tycka thet wara tienligit / at iagh intet befaller tigh / thet fom tigh är emoot: Thet är</p>

och godt at fee / at wij intet
 länge komma öfwereens
 / förty iagh feer / at tu har
 ftörre Mood än iagh. *Oloff*
log / och gick fedan bort.

Textutdragen visar tydligt sambandet. De kursiverade orden i Hkr-texten och Krönika 1670 är övertygande och de understrukna orden i Krönika 1633 kommer från ett annat håll. Detta kunde med andra ord vara ett bra exempel på Bjarni Aðalbjarnarsons analys: Peder Claussøns text bygger på sina håll tydligen på andra handskrifter än Fríssbók eller Kringla.

Nedan ges en översikt över DG 3 enligt det vi nu har diskuterat:

Kungasagor	Sidor i Krönika 1670	DG 3
1. Ynglinga saga	Sid. 1–8	Ynglingasagan enligt Hkr I mycket förkortad (texten kring 11% av den ursprungliga).
2. OH	Sid. 9–21	Norska eneväldskungar från Harald den Hårfagre till och med Olav Tryggvason.
3. OH	Sid. 21–222	Olav den heliges saga. Den självständiga (in sérstaka).
4. Hkr III	Sid. 222–411	Norska kungar 1036–1179. Börjar med kung Sven Knutsson och slutar med Magnus Erlingsson. Nära besläktad med Eirspennill-redaktionen.
5. Sverris saga	411–523	Kung Sverres saga. En redaktion som står nära Skálholtsbók.
6. Skáldatal	525–528	Diktarlängden Skáldatal som säkert inte har varit med från början i DG 3. ^a

^a Det är här varken tid eller rum att behandla Skáldatal. Diktarlängden finns bara i DG 11 4to och i avskrifter av Kringla. Det är anmärkningsvärt att Rugman inte använde sig av DG 11 4to, vilken han kände mycket väl och som blev till förlaga i Peringskiölds Heimskringlautgåva i Stockholm år 1700. Men det är en annan historia.

Här kan man sammanfattande säga både om kung Harald hårfagers saga och om andra kungar före Olav den helige: Det finns inga argument för en tes om Krönika 1633 som förlaga för Krönika 1670, utan tvärtom. Allt tyder på att man på Visingsö har översatt en förkortning som närmast är att beskriva som ett referat av Hkr I fram till Harald den hårfagres saga. Då kunde OH (Snorres första version av Olav den heliges saga) ta över och den kunde man följa till Olav den heliges död. Där tog Hkr II över och efter det Sverres saga. Att det skulle vara Jonas Rugman eller

hans medhjälpare (om sådana fanns) som har demolerat Ynglingasagan, berättelsen om de forna svenska kungarna och om de hedniska norska kungarna före Harald hårfager, är mycket osannolikt.

Dikter och strofer

De båda krönikorna har det gemensamt att de förbigår de flesta stroforna, skaldestrofer som andra. I Krönika 1633 citeras några få utan försök till översättning medan Krönika 1670 bjuder på översättningar vid få tillfällen. Två mycket berömda fall kan stå som exempel.

En ofta diskuterad situation uppstod natten före det ödesdigra slaget i Stiklarstaðr, där kung Olav den helige stupade. Diktaren Þormóðr Kolbrúnarskáld reciterade en gammal dikt, Bjarkamál in fornu, som nu fick namnet Húskarlavhvat:

Krönika 1633: 299–300

[...] Hannem [kungen] fiuntis være for tilige at væcke Folcket / thi spurde hand huor Tormod Skaald var. Tormod fagde/ Jeg er her / huad ville i Herre. Kongen fagde / Quæd os en Vife. Thormod fætte fig op / oc quad Biarkamaal den gamle / faa høyt at ald Hæren hørde det / oc begynder det faa:

1.
Dagur er uppkomen dynia hana fiadrar

Mål er wilmogum ad vinna er fide
Wake æ oc wake wima höffud
Alle ener øftu adils um hinar.

2.
Har hinn hardgreipe hrólfur fkiótande
Ættum góder menn dheir ed eke flya
Wecka eg ydur ad Wijne ne ad Wiíf runum
Helldur wek eg ydur ad hörðum Hilldar
leike.

Oc ald Hæren vognede der ved: Oc der Wiifen var ude / tackede de hannem derfore / oc det behagede dennem vel / oc fagde den være dennem ret bequem

Krönika 1670: 204–5

Tå tycktes honom wara förbittijda at väcka Häären / fporde förthenfkul hwar Thormodr war? Han war ther när / och frågade hwad konungen wille.? Konungen fade: Siung oß een Wijfa. Thormodr fatte fig op / qwad myckit högt / få at det hördes öfwer heela Häären: Han qwad then gamla Biarkamaal: Och begynte fålunda:

1.
Dagen är opkommen / Dona Toppens
Fiädrar /

Tijd är Odens Söner. Arbete gjöra.
Wake och å Wake Wåra Huffwudzmän /
Alla the Förnämfte Modiga Adilsbuðar.

2.
Haar Then Hardgreipi Hrolff then fkiutande /
Män aff goda ätter Minft fom fly kunna /
Wäck iag eder intet Til Wijñ och Wijfrunor /
Helder wäck iag eder Til hårda Krigzlångar
/ etc.

Tå wacknade Häären / och fom Wijfan war ändat / tackade honom / och höllo mycket ther aff / och tyckte honom hafwa råkat rätt oppå / och kallade then Sängen

<p>oc tæckelig paa den tid / oc kallede den Huskarlahuot (det er Hoffmænds huadshed / thi den tileggede oc fkyndede dem til huadhed / det er / fmarhed oc frimodighed) Kongen gaff hannem en Guldring for Vifen / oc hand bad Kongen der om / at de icke skulde skilies fra hin anden / hvercken leffuendis eller døde / oc hand sagde / at Sigvald Skaald var nu langt borte med Guldhialtin / det var det forgylte Suerd fom Kongen hafde gifuet hannem. Kongen sagde / at hand icke vilde fly fra fine Mænd / faa længe hand hafde en igien.</p>	<p>Hufkarlahwaut / (det är en vpäggelfes Wijfa för Huuðfolcket). Konungen tackade honom för sin Skiämtan. Konungen tog een Gullring / fom vägede een half Marck / och gaff then åth Thormod. Han tackade för thenna Skiänken / och sade: En god Konung hafwa wij / men fwårt är det / at fee förvth / huru långt Lijff honom är ödt. Thenna är min Bön / Konung / at tu låter oð intet skilias hwarcken lefwandes eller döda. Konungen fode: Alla skola wij fölias åt / få länge iag råder / om i intet wilia skilias ifrån mig. Tå fode Thormod; Jag meenar / Konung / ehurudan thenna Reefan blifwer / antingen ond eller god / at iag skal wara när hos eder ståndandes / få länge mit Wilkor få tilfäyer; Hwad wij fedan höra aff Sighwatr med Gullhiältan / (det är Swerdet fom Konungen gaff åt Sighwatr / med förgylt Fäste / och förr är omtlat / förty Hialt betyder Swärdzfäfte.) Sedan qwad Thormodr een Wijfa.</p>
---	--

Med god vilja kunde man kanske tänka sig att inledningen och stroferna ur Bjarkamál i Krönika 1670 byggde på texten 1633, om nu översättaren förstätt den förvrängda isländska strofen, men slutet med kungens och Þormóðrs repliker kan inte bygga på Krönika 1633. Däremot följer Krönika 1670 Hkr II (och OH) mycket noga:

Síðan tók konungr gullhring er stóð hálfu mörk, ok gaf Þormóði. Þormóðr þakkaði konungi gjöf sína ok mælti: „Góðan eigum vér konung, en vant er nú at sjá hversu langlífr konungr verðr. Sú er bæn mín, konungr, at þú látir okkr hvártki skiljask lífs né dauða.“ Konungr svarar: „Allir munu vér saman fara, meðan ek ræð fyrir, ef þér vilið eigi við mik skiljask.“ Þá mælti Þormóðr: „Þess vætti ek, konungr, hvárt sem friðr er betri eða verri, at ek sjá nær yðr staddr, meðan ek á þess kost, hvat sem vér spyrjum til, hvar Sigvatr ferr með gullinhjaltann.“ Síðan kvað Þormóðr: (Íf. 27 1945: 362).

Strofen följer i Hkr II och har förmodligen också gjort så i DG 3.

I Magnús Ólafssons, Magnus den godes, saga får vi i Hkr III höra om Sigvatrs frispråkiga vers, Bersöglisvisor. Förslagorna kan ha varit lika, men de två översättarna går olika vägar:

Krönika 1633: 325

Thi dichtede Sigvald en lang Vife / udi
 huilcken hand indførde oc gaff tilkiende
 / at Bønderne klagede faft ofuer Kongens
 haardhed oc strengthed / oc de truede at
 ville fætte sig i mod hans uloug. Der til
 opregnede hand mange Konger oc Herrer
 / fom i Norrig hafde været oc regierit vel
 / oc derfor hafft en tro / villig oc lydig
 Almue / oc Underfotte. Oc mange hafde
 ilde regierit / oc det var gaaet dennem
 ilde aff / med mere faadant fom hand der
 udi havde / efter gammel Dichteris konft
 / artligen indført oc sammensæt / oc hand
 quad famme Vife for Kongen / oc de andre
 vidnede oc stadfæfte det med hannem / faa
 at være.

Krönika 1670: 236

Sighwatr yrekte een Flock fom han kallade
 Häär Saulis Wijfor / Hwilcken Flock
 förft begynner ther vthaff / at honom
 tycktes Konungen alt förlänge dröya ther
 med / at förekomma Bönderna theras
 Vpror / när the ärnade föttia fig vp emoot
 honom. (Thenna Flocken bestod i Original
 Exemplaret aff nije Wijfor hwarvthinnan
 Sighwatr föredrager Konungen / huru det
 tillftod med Bönderna / fom wille föttia
 fig vp emoot honom.) Efter detta Tiltal
 bleff Konungen bettere / alldenstud detta
 Taalet bleff aff mangom underfödt hoos
 Konungen.

Ingen av de två översättarna klarar det unika namnet på dikten. Jonas Rugman försöker med *Här-saulis*, som knappast ens kan tolkas som meningsbärande,³⁰ medan Peder Claussøn smyger sig förbi problemet. Båda två gör sig omakett att återge innehållet, och Jonas Rugman kommer mycket nära Heimskringlas formulering: ”ok hefr hann fyrst um þat, at þeim þótti konungr of mjök velkja ráðin at setja bændr aptr, þá er heitudusk at reisa ófrið í móti honum” (Íf. 28, 1941: 26). Dessutom bygger Rugman uppenbarligen på Hkr III när han opplyser att det gällde nio strofer, och därmed informerar han också om att DG 3 har haft alla stroferna med, för det ”originalexemplar” han talar om kan endast hänvisa till detta manuskript.

Det kan tyckas rätt egendomligt att Jonas Rugman förbigår de allra flesta skaldestroferna i Heimskringla. Han såg det tydligen som ganska viktigt, åtminstone ibland, att demonstrera sin kunskap på ett område där svenskarna hade stora problem. Men det kan vara lärorikt att titta på hans och Verelius förklaringar i Notæ till Gautreks saga (1664: 57). De hade satt ribban högt, såsom vi kan se av en strof av Sigvatr som citeras:

³⁰ Tänkte han kanske på **hersalr* ’slott’?

1	6	9	4	5
Gakk	attu	inn	quad	ekkia
2	3	7	8	
Armr	drengr	enn	leingra	
14	13	15	16	
Hræðumz	ek	vid	Óþins,	
11	12	10	17	
erum	heiðin	ver	reiði.	
19	27	31	28	
Rygr	quadft	inni	eiga	
18	23	24	25	26
Vþeck	fu	er	mer	hnekti
29	30	20	21	
Alfa	blot	fem	ulfi	
22	32	33	34	
Ottium	í	bæ	sínum.	

Numreringen skulle ge oss följande prosifiering med vanlig normalisering:

Gakk, armr drengr, kvað ekkja, áttu enn lengra inn: Vér erum heiðin. Ek hræðumz við Óðins reiði. Úþeck rýgr, sem úlfi ottium, sú er mér hnekti, kvaðst eiga álfa blot inni í bæ sínum.

I Verelius latinska översättning lyder detta:

Abito mifelle juvenis, inquit fæmina, Ad huc longius iter tibi carpendum: Ethnici fumus, & ideo Odini metuo iram. Turpis foemina & horrenda lupis, Quæ me foribus repulit, Larium facra domi fuæ Peragere fe dicens.³¹

Även om man bortser från vissa sannolika feltolkningar kan man bara konstatera att det skulle vara ett fullständigt sisyfosarbete att förklara alla stroforna efter detta mönster. Själv skrev Jonas Rugman i ett memorandum till Rudbeck år 1672 att han hade

I:o corrigeret copien aff S. Olafz sago a Capite ad Calcem effter sahl. L. Bures hand. II vtdraget alla de skald-wijsor, som der finnas, redigerat dem i ordning, som de wara bör, och verterat dem på swenska, de äro 204. (Schück 1932: 210).

³¹ En prosaisk försvenskning kan bli: Försvinn, pojstackare, sa kvinnan. Du ska åka längre. Vi är hedningar, jag fruktar Odens vrede. Den grymma och varg-aggressiva kvinnan som stötte mig bort, sade sig ha alvablot i sitt hus.

Detta skrev Rugman två år efter Visingsövistelsen och även om han då säger att han har ”verterat” alla 204 stroforna ur Olav den heliges saga, innehöll sagorna i Hkr III ett ännu större antal; att översätta och förklara alla skulle varit en enorm uppgift. Dessutom bör man ha klart för sig att för vanliga svenska läsare skulle skaldestroforna förmodligen ha varit en mindre attraktiv läsning. Så är det faktiskt den dag som i dag är.

Bladet som kom bort

På ett ställe i Sverres saga får vi veta att det fattades ett blad i DG 3. Formuleringarna i Krönika 1670 är intressanta och här kan man jämföra den danska och den svenska texten:

Krönika 1633: 501–3	Krönika 1670: 415–16
... oc hand gaff fig iblant Erling Jarls Krigsfolck / oc war offte til Ords met Jarlen /	Ofta talade han wid Jarlen fielff /fördölgde fig lijkawift för Jarlen / at ingen wifte hwad han hade i Sinnet: Han war och offta med Jarlens och Konungens Hirdmän.
	(Här fattas ett Blad i thetta M.S.S. fom doch ellieft annorstedes heelt klart och på Parmar wäl lkriwit är: Och förthenkull / effter man feer at Meningen kan tagas vthaff then Danlka Per Claußons Verfion / fätter man then och få här / at icke någon Meening skal fattas i Hiftorien/)
oc fick ftor forfaring om megen handel / fom hannem fordelig kunde wære. Derefter drog Suerre Synder til Tonsberg / oc der fra til Løfe / oc fra Løfe op til Byrgj Jarl Brofe / fom aatte Suerris Faderfyfter / ved Naffn Birgitte. Der Byrgj Jarl forftod at Suerre var kommen / och wilde hafue hielp aff hannem til Norrige / da veigrede hand hannem det / oc lagde: Jag hafuer nu hjulpet din Faderbroder Søn til Norrig / jeg vil icke videre giøre nogen hielp didi Landet / thi jeg kunde fielff der ofuer blifue forderfuit.	och fick ftoor Förfarenheet / om åthkillig Handel / fom honom kunde lända til nytta. Ther ifrån drog Swerer til Byrger Jarl Brofu / fom ägde Brigida / Swerris Fader Sylter: När Jarlen förtod hans Ankomft / och at han wille hafwa Undsättning aff honom til at bekomma Norrige; fwarade han: Jag har nu hulpit tijn Farder-Broders Son / och nu wil iag icke wijdare giöra någon Hiälp emoot thet Landet / at til äfwentyrs iag fielff skulle blifwa ther igenom fördärfwat.
...	...
[Birkebeinarna vill få Sverre till sin ledare, han vägrar men de talar så:]	

... Du skalt vide Svere / at vi hafue tient
din Fader oc Forfædre / oc derofuer mift
vore Frender oc Brødre / oc dertil met ere
vi felff Fredløse / oc skilde ved Arff oc Eje
/ for dine Forældris fkyld / nu biude vi os
til at tiene dig / huilcket du necter / Thi
skalt du vide / at vi ville dræba dig / och
demed komme os i Fred met K. Magnus.
Der Suere hørde / at hannem fettis faa
haarde Vilkor fore / da maatte hand gjøre
efter deris Begiering / ellers hafde Konge
Slecten paa Suerofiden blefuit ødelagt
udi Norrige. Den ande Søndag i Fafte /
bleff Suere tagen til Høfuitzmand ofuer
Birckebenerne / oc ftrax om Mandagen
kom det 70 Mend fom fuore hannem
Huldfkab oc Mandfkab / oc gjorde hand
dem til Befalningsmend / efter fom huer
var bequem til.

... Tu skalt weeta / Swerre/ at wij hava
tiänt tijn Fader och Föräldrar / och ther
igenom mift våra Fränder och Släckt; äro
och fiälwe ther igenom Fredlöse blefne /
skilde från vårt Arff och Egendom: Nu
biude wij øß til at tiäna tig / och tu wilt
intet / hwarfore / få weet at wij wilia
dräpa tig / och ther med komma øß i Fred
med Konung Magnus. När Swerre thenne
obillige Willkoren förnam / twingades
han giöra effter theras Willia: ellers hade
det Konungzliga Släcktet på Swerres
fida blefwet vthött i Norrige. Altå bleff
Swerre tagen til Hufwudzman öfwer
Birckibeenarna / then andra Söndagen i
Faltan / och ftraxt om Måndagen fworö
70. Män honom Huld och Troofkap / och
han gjorde them til Befallningz Män / effter
fom hwarthera war tiänlig til

Avgörande är självklart hur man tolkar Krönika 1670 när det skrivs: ”Här fattas ett Blad i **thetta M.S.S.** fom doch ellieft annorstedes heelt klart och på Parmar wäl fkriwit är: Och förthenfkull / effter man feer at **Meningen kan tagas vthaff then Danfka Per Claußons Verfion** / fätter man then och få här / at icke någon Meening skal fattas i Hiftorien/.” Det sannolika är att Jonas Rugman här översätter det som står på ett blad som placerats där det fattas ett blad i originalet. Denna reparation gjordes alltså i Sorø, där man självklart hade tillgång till Krönika 1633. Reparitören visste att det handlade om innehållet, inte stilen. Peder Claussøn hade förkortat texten (eller hade en förkortad text?) och det var man förmodligen klar över i Sorø. Detta var en nyckelespisod för att förklara varför Sverre blev Birkebeinarnas ledare, och även om man inte kunde rekonstruera texten, kunde man ta vara på huvudhändelserna. Detta är den uppenbara förklaringen till att man inte skriver en notis när krönikecitatet slutar.³² Det var onödigt eftersom det som följde var på isländska. Den närmaste fortsättningen binder händelserna till en av Sverres drömmar, som tidigare refererats, men just denna brygga mellan berättelserna eliminerades i Krönika 1633.

Men den okände skrivaren som skrev kopian ur Krönika 1633 var litet för optimistisk eller förhastad, när han konstaterade att manuskriptet annars var alldeles helt ”och på Parmar wäl fkriwit”, för på sidan 521–22 i Krönika 1670 kan vi läsa:

³² Se Knirk 2009: 530.

Här fattas / Gunftige Läfare / två Blad wid ändan på detta Manuscriptum, och faft man egentligen intet hwar Punct eller Prick kan effterfölja / fåsom then Metodus fodrar / fom i heele Booken framman til är; altså at icke uthi sielfwa Hiftorien nogon Meening skulle fattas / tager man aff then Danfka Peer Claufføns Version, hwad Konung Swerres ändelyckt angår. (Pagin: 526.) (Krönika 1670: 521–22).

Som i Gyldenstolpes förord tilltalas här ”gunstige läsaren” vilket kan föra tanken till redaktörerna i Visingsö.³³ Men det är knappast någon tvekan om att det är Stephanius skrivare som har kopierat Peder Claussøns text, den som Rugman sedan översätter för att avsluta Sverris saga (Krönika 1670: 522–23). De sista meningarna är:

Krönika 1633	Krönika 1670
K. Suerre var vel tagen af alle / Hand var en law Mand paa vext tyck oc fterc. / Hand hade et deyligt Anfict oc bret-ragt Skieg oc rødaktig / en veltalendis Mand / faa at alle de hannem hørde / de berømmede hans Tale : Aldrig drack hand faa / at nogen kunde kiende det paa hannem / enten udi ord eller adfærd / Hand taledede intet ofuer Maaltid / En herlig Mand udi hans fæde / oc fiuntis da høj oc ftatlig naar hand fad / Thi hand havde et langt Liff oc fstackede Been: En god Stridsmand / baade duelig oc dierff / fom vel kand formerckis aff hans Historie. (527–8).	Konung Swerre war allom angenäm och behagelig. Han war een låg Man til wäxten / tiock och starck / hade ett deyliget och bredt Anfickte / raakt och rødactig Skiäg; Han war ock een wältalig Man / at alle fom honom hørde / berömbde hans Taal. Aldrig drack han få / at thet kunde förtås / antingen aff hans Ord eller Gerningar. Han talade intet gierna öfwer Måltijdh : war en wacker Man vthi litt Säte / och fyntes få vara hög / när han fatt / ty han hade långt Lijff och fstackota Been. Han war een god Strijdzman / dierff oc manlig / fom wäl kan förmerckas aff thenna hans Hiftoria. (522–3).

Utan att det omtalas tyder allt på att man i samma veva har gjort ännu ett lån från Krönika 1633, nämligen kopierat den diktarlängd (Skåldatal) som Ole Worm hade lagt till mot slutet. Skåldatal fanns säkert varken i Peder Claussøns förlaga eller i den ursprungliga DG 3. Den text som Rugman översatte och redigerade 1670 stod närmare Skåldatal i Krönika 1633 än i Worms egen litteraturhistoria 1636 (och 1651).

³³ Jakob Benediktsson (1948: 109) visade att Stephanius har använt DG 3 i sina noter till Saxo. (Jag tackar min granskare för att påpeka detta för mig).

Sammanfattning

Rakt motsatt det Oscar A. Johnsen skrev år 1941 att ”det er ingen grunn till å tro at U [DG 3] har hatt Yngligasaga i noen form” (se ovan) och att denna del bara var en översättning av Krönika 1633, kan man med goda argument hävda att översättaren 1670, Jonas Rugman, inte verkar ha känt till Krönika 1633 annat än indirekt genom citatet i Sverres saga, där en dansk skrivare hade nämnt den norske översättarens namn, och lika indirekt genom kopian av Skáldatal.

Både Peder Claussøn Friis i Krönika 1633 och Jonas Rugman i Krönika 1670 byggde sina översättningar på självständiga omarbetningar av Hkr I, där Ynglingasaga i DG 3 uppenbarligen har förkortats ännu mera än i förlagan för Krönika 1633. Att det var två självständiga omarbetningar kan man till exempel se av Harald hårfagers saga som i den ena har byggt på Hkr I, den andra på OH.

Det är viktigt att observera att när forskarna hävdar att såväl Laurits Hanassøn som Mattis Størssøn har byggt sina översättningar/förkortningar på Kringla eller Friisbok kan det självklart lika gärna ha varit så att deras förlaga/förlagor byggde på en Kringla- eller Friisbokversion.

Om Krönikas översättare 1670 hade känt till Krönika 1633 hade han också vetat att texten kunde tillskrivas Snorre Sturlasson, en för honom väl känd författare från Eddahandskriften DG 11 4to.

För att studera Jonas Rugmans arbetssätt både i översättningar och i forskning finns det gott om material. Han satte sina spår i översättningarna som tillskrivs Verelius (*Gautreks och Rolfs saga, Bósa saga*), han var en levande och aktiv medhjälpare till förklaringarna i Notæ, och han hade skrivit av handskriften för trycket 1664. Han gjorde som brukligt var på Island när han lämnade landet: Han moderniserade rättskrivningen, han ”rättade” där han inte förstod orden, men han förkortade inte, höll sig som Verelius till ord-för-ord-översättningar samt arkaiserade (och förklarade inom parenteser om det behövdes). I forskningen brukar man tala om ”islandismer”: ”Oversettelsen er full av islandismer” skrev Johnsen om Krönika 1670 (1941: 1078) och Lars Wollin påpekade att ”Rugman has certainly been criticized by posterity for tainting his Swedish with Icelandisms” (2012: 112), men det är mycket viktigt att komma ihåg att Verelius hade format en språkpolitik som underströk att den tidens svenska i görligaste mån borde närma sig den gamla götska man tyckte sig se i de isländska handskrifterna som med Verelius ord visade upp

wårt tungomål / hwilket våra förfäder faft märkeligare och tydeligare haft hafwa än wij / och är nu få aflagt och forandrat / att man icke uthan använd möda och åhuga kan lära förftå hwad för fex eller åtta hundrade åhr sedan almänt talades. (Inledning 1664 bl. 2v–3r).

Det kan vara mycket svårt att skilja mellan medveten arkaism och klumpig islandism.

Om handskriften DG 3 före Sorøvistelsen under 1600-talet kan man tyvärr inte veta mycket. Vi har sett att det är tänkbart att en nära besläktad handskrift har kommit till Norge och blivit lagd till grund för Peder Claussøn Friis översättning. Om det sedan är denna handskrift som burit på informationen om Snorre Sturlasson eller om Peder Claussøn har fått den från ett annat håll kan man inte veta. Som Jonna Louis-Jensen (1977: 49) och andra har påpekat var det en stor nyhet för islänningarna när de kunde läsa författarnamnet i Ole Worms utgåva 1633; inte ens den lärde Arngrímur Jónsson hade kommit på idén. Hur än detta må ha varit, stod det ingenting om Snorres författarskap i DG 3.

Det är därmed dags att ställa två frågor:

1. Vem fann det angeläget att skapa denna kungasagaversion?
2. Vilken var den tänkta målgruppen?

Den första frågan kan man försöka nalkas utifrån det historiska innehållet i texten. Man har skurit bort stora delar av det hedniska materialet i Hkr I. Totalt lämnades bara kring 11 % av den versionen vi känner från Kringla, Jöfraskinna eller andra Heimskringla-handskrifter. Vi ser inga spår av den hedniska dödsdikten Ynglingatal, fast dess diktare nämns två gånger. De hedniska kungarna försvinner för det mesta och man koncentrerar sig på framväxten av monarkin i Norge. När Olav Tryggvasons saga inte får utrymme skulle det kunna bero på att man i redaktionslokalerna ansåg den legendariska sagan vara bättre än Snorres version. Släktskapen mellan Hkr II och Eirspennill³⁴ samt mellan Sverres saga och Skálholtsbók³⁵ jämte det att sannolikheten talar för att det var Brynjólfur Sveinsson som tog DG 3 till Danmark, kunde peka på att denna sagaredaktion uppstod på Sydlandet, kanske i närheten av biskopssätet i Skálholt. Målgruppen skulle då kunna vara religiösa norrmän eller islänningar, med intresse för den kristna historien i Norge mer än det hedniska förflutna i Sverige. Det

³⁴ Se Jonna Louis-Jensen 1977.

³⁵ Jfr Knirk 2009.

kan knappast ha ansetts vara en uppgift för kristna munkar på Island att lyfta fram den delen av historien med alla sina blodiga intriger, barbari och blodskam från Njords barn till drottning Yrsa.

Källor

- Busch, Key. 2002. *Grossmachtstatus & Sagainterpretation*. Die schwedischen Vorzeitsagaeditionen des 17. und 18. Jahrhunderts. Vol. 1. Pirna. <http://nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn:nbn:de:bvb:29-opus-511>
- Gothrici & Rolfi Westrogothiae regum historia lingua antiqua Gothica conscripta; quam e M.s. vetustissimo edidit, & versione notisque / illustravit Olavs Verelivis ; accedunt Joannis Schefferi Argentoratensis notae politicae*. 1664. Henricus Curio. Upsaliae.
- Edda Snorra Sturlusonar* se Snorri Sturluson.
- Fagrskinna – Nóregs konunga tal*. 1985. *Íslenzk fornrit* 29. Bjarni Einarsson gaf út. Hið íslenzka fornritafélag. Reykjavík.
- Gyldenstolpe, Daniel. 1670. Företal i *Krönika 1670*.
- Gödel, Wilhelm. 1897. *Fornnorsk-isländsk litteratur i Sverige*. Stockholm. Ivar Hæggströms Boktryckeri.
- Heimir Pálsson. 2012. Introduction. I Snorri Sturluson *The Uppsala Edda* DG 11 4to. Viking Society for Northern Research. University College London. xi–cxxxiv.
- Heimskringla I–III*. 1941–1951. *Íslenzk fornrit* 26–28. Utg. Bjarni Aðalbjarnarson. Hið íslenzka fornritafélag. Reykjavík.
- Herrauds och Bosa saga* med en ny vtolkning iämpne gamla götskan : hoc est Herravdi et Bosae Historia cum nova interpretatione iuxta antiquum textum Gothicum / e veteri m.s. edita & notis illvstrata ab Olao Verelio. 1666. Henrick Curio. Upfala.
- Hervarar saga*. 1772. På Gammal Göthfka. Med Olai Vereli uttolkning och Notis. Henricus Curio. Upsalæ.
- Jakob Benediktsson. 1948. Íslenzkar heimildir í Saxo-skýringum Stephaniusar. *Árbók Landsbókasafns Íslands* 1946–1947. 104–114. Prentsmiðjan Hólar. Reykjavík.
- Johnsen, Oscar A. 1941. *Saga Óláfs konungs hins helga. Den store saga om Olav den hellige*. Efter pergamenthåndskrift i Kungliga biblioteket i Stockholm nr. 2 4TO med varianter fra andre håndskrifter. Utgitt av Oscar Albert Johnsen og Jón Helgason. Annet bind. I kommisjon hos Jacob Dynvad. Oslo.
- Knirk, James E. 2009. *Sverris saga* in Uppsala De la Gardie 3. I Agneta Ney, Henrik Williams and Fredrik Charpentier Ljungquist ed. *Á austrvega*. Saga And East Scandinavia. Vol. I. 529–535. University of Gävle. Gävle.
- Konsistorieprotokoll*. Se *Uppsala universitet*.

- Krönika. 1594.* Se Størssøn, Mattis.
- Krönika 1633.* Se Snorre Sturlefføn. 1633.
- Krönika 1670.* Se [Snorre Sturlesön]. 1670.
- Louis-Jensen, Jonna. 1977. *Kongesagastudier*. Kompilationen Hulda-Hrokkin-skinna. *Bibl. Arnamagn. Vol. 32*. C.A. Retzels Boghandel A/S. København.
- Nilsson (Widmark), Gun. 1954. Den isländska litteraturen i stormaktstidens Sverige. *Scripta Islandica*. 5/1954 19–41.
- Romano, Christian. 2013. Ég meina það sé úr Eddu. Jón Rúgmans avskrift av Uppsala-Eddans Gylfaginning ur handskriften R 683. Masteruppsats i Nordiska språk. Uppsala Universitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-207479>
- Rugman, Jonas. 1667. Greinir or þeim gaumlu laugum saman-skrifaðar or imsum bokum og saugum. Henricus Curio. Upsalæ.
- Schück, Henrik. 1932. *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akadmien Dess Förhistoria och Historia*. I. Antikvitetsstudiets början. Stockholm.
- Snorre Sturlefføn. 1633. *Norske Kongers Chronica*. Udfat paa Danfke / aff H. Peder Claufføn fordom Sognepreft i Undal. Förord: Ole Worm. Paa Joachim Woltken Bogførers Bekoftning. Kiøbenhafn.
- [Snorre Sturlesön] 1670. *Norlandz Chrönika och Bekriffning* : Hwaruthinnan förmähles The äldfte Historier om Swea och Götha Rijken, sampt Norrie, och een-deels om Danmarck / och om Theres Wilkår och Tilftånd. Sammanfattad och ihopa dragen af åthfkilliga trowärdiga Bööcker, Skriffter och Handlingar. Booktryckare Johann Kankel. Wijfingzborg.
- Snorri Sturluson I–III. 1848–1887. *Edda Snorra Sturlusona*. Sumptibus Legati Arnamagnæani. Typis Quisth er Sociorum. Hafniæ.
- Størssøn, Mattis. 1962. *Den norske krønike*. Utgitt av Mikjel Sørлие. Universitetsforlaget. Oslo.
- Uppsala universitet*. Akademiska konsistoriets protokoll, utg. av Hans Sallander. 1968–. Uppsala.
- Wollin, Lars. 2012. *Kringla heimsins – Jordennes krets – Orbis terrarum*. The Translation of Snorri Sturluson's work in Caroline Sweden. *Scripta Islandica* 63, 93–126.
- Worm, Ole. 1636. [Runir] seu Danica litteratura Antiquatissima vulgo Gothica dichta. Hafniae. Typhis Melchioris Martzan. Hafniæ. (Andra utgåvan 1651).
- Porleifur Hauksson. 2007. Formáli. *Sverris saga. Íslenzk fornrit* 30. v–xc. Reykjavík. Hið íslenzka fornritafélag.

Summary

The manuscript DG 3 in Uppsala was destroyed in the town-fire 1702. In the present study, the author tries to find out what the manuscript contained, as far as it can be concluded on basis of Jonas Rugman's translation in *Norlands Chrönika* 1677. The present author opposes the common belief that Rugman used the Norwegian (Danish) translation made by Peder Claussøn and published by Ole Worm 1633. On the contrary, the author argues that Rugman did not know of the existence of this translation. If he indeed knew about it, he chose not to use it. The short pieces of *Sverris saga* and the *Skáldatal* obviously following Claussøn's text, did so because the owner in Denmark, Stephan Stephanius, had copies of those pieces made from the printed version of 1633.

Keywords: DG 3, *Heimskringla*, 1600-tals norska, danska och svenska översättningar, *Krönika* 1670

Heimir Pálsson

Institutionen för nordiska språk

Uppsala universitet

Box 527, SE-751 20 Uppsala

heimir.palsson@nordiska.uu.se

